

Osanottajat

Arkkipiispa John Vikström	Turku	
Piispa Olavi Rimpiläinen	Oulu	
Biskop Erik Vikström	Borgå	
Piispa Eero Huovinen	Helsinki	
Piispa Voitto Huotari	Mikkeli	
Piispa Jorma Laulaja	Lapua	
Piispa Wille Riekkinen	Kuopio	
Piispa Juha Pihkala	Tampere	
Kenttäpiispa Hannu Niskanen		(1 - 5 §)
Aessori Samuel Salmi	Turku	
Aessori Erkki Ranta	Tampere	
Aessori Pekka Tapaninen	Oulu	
Aessori Matti Perälä	Mikkeli	
Assessor Kaj Rosendahl	Borgå	
Aessori Pertti Voutilainen	Kuopio	
Aessori Heikki Sariola	Lapua	
Aessori Kalervo Salo	Helsinki	
Kirkkoneuvos Heikki Mäkeläinen		
Piispainkokouksen sihteeri Hannu Juntunen		
Arkkipiispan sihteeri Heikki Jääskeläinen		

VALMISTUSVALIOKUNTA

Valmistusvaliokunta kokoontui Helsingissä
15.12.1997 ja 9.1.1998 sekä Lapualla 19.1.1998.

Jäsenet

Piispa Jorma Laulaja, puheenjohtaja
Aessori Matti Perälä
Assessor Kaj Rosendahl
Aessori Kalervo Salo
Teol. toht. Hannu Juntunen, sihteeri

1 §

Piispainkokouksen istunnon avaus

Piispainkokouksen istunto Lohjalla, Lohjan seurakuntakeskuksessa, Helsingin hiippakunnassa alkoi tiistaina 10.2.1998 klo 9.00.

Istunnon aluksi toimitettiin *arkkipiispa John Vikströmin* johdolla aamurukous (laudes). Tämän jälkeen *arkkipiispa John Vikström* piti seuraavan puheen:

Maassamme on viime aikoina ollut meneillään kaksi toisilleen vastakkaista kehitystä. Yhtäältä on syntynyt aivan uudenlaista välittämisen ja vastuunottamisen kulttuuria. Toisaalta olemme joutuneet todistamaan ennennäkemätöntä välinpitämättömyyttä yhteiskuntamme heikoimmista jäsenistä.

Uutta vastuunoton kulttuuria edustavat mm. mummon kammarien tyyppiset kansalaistoimintakeskukset, perheväkivallan vähentämiseen tähtäävä Lyömätön linja tai vanhusten tukipuhelin. Välittämisestä ja vastuusta on kysymys myös ympäristöliikkeessä, mitä ei suinkaan pidä samastaa julkisuuden esillä pitämiin liikkeen ääri-ilmiöihin.

Uudesta välinpitämättömyydestä poliittisessa päätöksenteossa ja priorisoinnissa sen sijaan kertoo esimerkiksi avohoitosairaiden ja laitoksissa asuvien vanhusten vaikeutunut hoitotilanne sekä vammaisten ja pitkäaikaistyöttömien asema maassamme.

Samat vastuun ja vastuuttomuuden aiheet tulevat esiin äskettäin ilmestyneessä Kuopion yliopiston tutkijoiden laajassa haastattelututkimuksessa suomalaisten turvattomuudesta. Sen mukaan yleisin turvattomuutta aiheuttava tekijä on luonnon saastuminen, joka tuottaa turvattomuutta 85 %:lle väestöstä. Toiseksi eniten turvattomuutta aiheuttaa ihmisten välinpitämättömyys toisia koh-

taan. Elämän tuhoutuminen on kolmanneksi yleisin turvattomuuden aihe.

Samat huolenaiheet heijastuvat uusissa vastuunottamisen muodoissa, joissa etsitään ratkaisua ihmisen oikeaan suhteeseen niin kanssaihmiin kuin ympäröivään luontoon, eläin- ja kasvikuntaan, koko luomakuntaan.

* * *

Luonnollisesti monet tekijät voivat aiheuttaa turvattomuutta, mutta kun haetaan myönteisiä turvallisuutta tuottavia tekijöitä, niin olennaisiksi tulevat läheiset ihmissuhteet. Etäiset tekijät voivat lisätä tai vähentää turvattomuutta, mutta vain läheiset luovat turvallisuutta.

Keskustelu sosiaalisista ongelmista on luonnollisesti usein rahakeskeistä - tähän rahapuoleen palaan vielä minäkin - mutta unohtaa ei pidä sitä, että ihmisten välittäminen, toisista huolehtiminen ei yleensä maksa mitään. Pikemminkin syntyy puhdasta säästöä.

Työttömyys ja siihen liittyvät sosiaaliset ongelmat ruokkivat toisiaan. Näin on syntynyt uusi köyhälistö, jolla puutetta ei ole vain aineellisesta toimeentulosta vaan myös henkisestä ja sosiaalisesta hyvinvoinnista. Myönteisten ihmissuhteiden puute lisää sairastuvuutta ja toisaalta työttömän ahdinkotila vähentää sosiaalisia kontakteja.

Ajankohtaisia puutostiloja tarkatessa on katseet käännetty myös lasten tilanteeseen. Tasavallan presidentin puoliso, rouva **Eeva Ahtisaari** on kiinnittänyt huomiota lasten asemaan ja erityisesti lasten ohjatun iltapäivätoiminnan tarpeellisuuteen. Pienimpien koululaisten yksinolo koulupäivän jälkeen ennen vanhempien kotiintuloa on lapsille ilmeinen turvattomuustekijä. Tilastollisesti myös suurin osa lasten ja nuorten tekemistä rikoksista tapahtuu juuri iltapäivätunteina.

Kysymys ei kuitenkaan ole vain joistakin tunteista iltapäivän

mittaan vaan siitä, minkälainen hoiva, kasvatus ja läsnäolo lasta ympäröi.

Ulkomaalaiset ihailevat monia asioita maassamme, mutta muualta tulevat havaitsevat myös piirteitä, jotka pistävät kielteisinä heidän silmiinsä. Tällaisia ovat esimerkiksi kaupungeissa asumisen yhteisöllisyyden niukkuus ja lasten vapaa ja valvomaton ulkona olo myöhäänkin illalla. Meikin kauhistelemme muualla ilmenevää lasten heitteille jättöä, mutta emme itse ole nähneet omien lastemme henkistä laiminlyöntiä. Kun varhaisnuoremme tupakoivat ja käyttivät alkoholia humalahakuisesti selvästi enemmän kuin eurooppalaiset nuoret keskimäärin, tämä on oire yhteisömme sairaudesta.

Itse olen iloinnut tiedosta, että seurakuntien nuorisotyössä on vakavasti alettu pohtia varhaisnuorisotyön painopisteen siirtämistä illoista iltapäivään, jolloin lapset nykyisellään ovat ilman ohjattua toimintaa. Näin tehdessään seurakunnat ovat samalla jättämässä aikaa enemmän perheen yhteisille illoille.

Yhteiskunnassa olemme eläneet kasvatuksen niukkuuden aikoja. Kodit ovat - jotkut mielellään, jotkut pakosta - siirtäneet kasvatusvastuuta kouluille, joissa kuitenkin kasvatus on opetuksen korostuessa jäänyt vähemmälle huomiolle. Vuoden kasvattajaksi valittu erityisnuorisotyöntekijä **Olavi Sydänmaanlakka** arvostelikin suomalaisia koteja perhe-elämän vähäisyydestä. Vanhempien on rohkeasti otettava heille kuuluva kasvatusvastuu kannettavakseen.

Tässä tilanteessa voi iloita siitä, että ennen niin yleinen perheen vähättely näyttää olevan päättymässä. Ainakin kansalaisten asenetasolla on tapahtunut muutos. Viime vuonna haastattelututkimukset osoittivat perheen olevan ihmisten ylivoimaisesti tärkein elämänarvo. Kenties laman ja muutosten keskellä on todettu, että tarvitaan jotakin, joka kestää silloinkin, kun muut yhteiskunnan rakenteet uhkaavat murtua. Kodin ja perheen jouduttua "vasaran tai sen uhan alle" on niiden arvo löydetty uudelleen.

Asenteet kertovat siitä, että suomalaiset perheet ovat jälleen ottamassa niille kuuluvaa vastuuta laajemminkin kannettavakseen. Kyse on kuitenkin aina osaltaan siitä, kuinka yhteiskunnallinen ja taloudellinen kehitys voivat tukea tätä suuntausta.

* * *

Yhteiskuntamme hoito- ja hoivasektorilla taloudellisella niukkuudella on suorat heijastusvaikutuksensa niin henkilökunnan kuin asiakkaiden henkiseen tilaan. Kirkon sairaalasielunhoitajat ovat huolestuneina kertoneet, miten terveydenhuollon henkilöstön mahdollisuudet tehdä työtään potilasta kunnioittaen ja omat voimavaransa säilyttäen ovat uhkaavasti kaventuneet.

Henkilöstöllä ei ole mahdollisuutta antaa yksittäisen potilaan hoitamiseen sitä aikaa ja henkilökohtaista paneutumista, jota hoito edellyttäisi ja johon henkilökunnan ammattitaito ylittäisi.

Lamavuosien aikaiset henkilöstön supistukset vaikuttivat siihen, että esimerkiksi vanhusten, pitkäaikaissairaiden ja kuolevien hoito joudutaan usein toteuttamaan liian vähäisen henkilöstön avulla. Myös hoitopaikkojen väheneminen vaikeuttaa hoidon saamista. Kipeimmin tämä näkyy psykiatrisessa avohoidossa ja lasten pääsyssä psykiatriseen hoitoon. Tehdyt resurssien leikkaukset tuntuvat kipeinä hoitotyössä ja henkilöstön jaksamisessa.

Yhteiskunnassamme on viime vuosina ollut selkeä pyrkimys siirtää päätöksentekoa valtakunnalliselta tasolta kuntiin ja tulosvastuullisiin laitoksiin. Tämä suuntaus on sinänsä perusteltua. Voidaanhan silloin ajatella, että ratkaisevat päätökset tehdään siellä, missä parhaiten tunnetaan ne ihmiset, joiden asioista on kyse.

Toisaalta päätöksenteko on nyt niin hajautettu, että käytännöt saattavat vaihdella paikkakunnittain ja eri laitoksissa suurestikin. Lakisääteiset palvelut tuotetaan ja toteutetaan varsin erilaisina eri

paikkakunnilla.

Pidänkin tärkeänä, että seurakuntien - tässä tapauksessa sairaala-sielunhoidon ja diakoniatyön - saama tieto ja kokemus välitetään sellaisenaan paikkakunnan viranomaisten ja poliittisten päättäjien tietoon. Kun päätöksenteko on tuotu mahdollisimman lähelle perustasoa, on vaikuttamisenkin tapahduttava paikallises-ti. Enää asioihin ei vaikuteta vain valtakunnallisesti eduskunnan tai keskusvirastojen kautta, läheisyysperiaate on totta Suomes-sakin.

* * *

Välittämisen Suomessa tarvitsemme niitä, jotka ovat valmiita antamaan aikaansa toisten ja yhteiseksi hyväksi. Tätä välittämistä edustavat niin yksityiset kansalaiset kuin myös kansalaisjärjestöt, joiden panos yhteiskuntamme ns. kolmantena sektorina on rahassa mittaamaton. Mutta tarvitsemme myös niitä, jotka ovat valmiita maksamaan silloin, kun toisen tarpeen ja hädän näkeminen tuottaa kustannuksia. Verojen rakastaminen ei ole vitsi. Sanoissa on syvä kristillinen totuus: toisesta välittäminen myös maksaa.

Laupias samarialainen (Luuk. 10:34, 35) antoi rosvojen käsiin joutuneelle aikaansa, "vei hänet majataloon ja piti hänestä huolta." Mutta hän ei vain antanut aikaansa vaan myös "otti kukkarostaan kaksi denaaria".

Molempia tarvitaan: lähimmäisyyttä, välittämistä, toisen jopa har-teille ottamista. Mutta hoitaminen maksaa. Välittäminen, hoita-minen ja rakastaminen tapahtuvat yhtä lailla kasvoista kasvoihin kuin rakenteiden kautta. Niiden kautta voimavaroja, resursseja jaetaan myös niille, joiden omat mahdollisuudet kohentaa asemaansa eivät ole riittävät.

Riittävästi huomiota ei Suomessa mielestäni ole vielä kiinnitetty siihen, miten talouden kasvun vaikutukset saadaan heijastumaan kansalaisten elämään esimerkiksi lisääntyneinä työpaikkoina. Markkinataloudessa on ilmeisesti jokin rakenteellinen vika, koska kansantalouden tervehtymisestä kertovat luvut eivät juurikaan näy myönteisinä vaikutuksina esimerkiksi työttömien ja pitkäaikaistyöttömien elämässä.

* * *

Vuosi sitten piispainkokouksen avauspuheessa pohdin kirkkomme sosiaaliopetuksen perusteita. Ruotsalaiseen **Erik Hjalmar Linderiin** liittyen esitin, että kristinuskko luo kulttuuria puhtaasta hajamielisyudesta. Hajamielisyys viestii keskittyneestä ajattelusta. Keskittymällä ihmisen suhteeseen Jumalaan ja lähimmäisiin kristinuskko vaikuttaa siinä sivussa myös yhteiskuntaan.

Tässä piispainkokouksessa saammekin keskittyä oleellisimpaan. Onhan esityslistallamme olevan Katekismuksen tarkoitus sanoa lyhyesti ja selkeästi, mitä kristillinen usko on. Sen syvin tehtävä on ohjata meitä elämään uskossa Jumalaan ja rakkaudessa toisiimme, kuten Katekismus-esityksen johdannossa sanotaan. Kun tässä kokouksessa alamme valmistella piispainkokouksen esitystä kirkkomme uudeksi Katekismukseksi, olemme käsitykseni mukaan luomassa edellytyksiä välittämisen kulttuurille suomalaisessa yhteiskunnassa.

Arkkipiispa Vikström toivotti piispainkokouksen istunnon jäsenet tervetulleiksi, erityisesti ensimmäistä kertaa istuntoon osallistuvat asessori Kaj Rosendahlin ja asessori Pertti Voutilaisen, ja julisti istunnon avatuksi.

2 §

Nimihuuto

Toimitetussa nimihuudossa todettiin kaikkien piispainkokouksen jäsenten olevan läsnä. Todettiin, että kenttäpiispa Hannu Niskanen voi osallistua istuntoon ainoastaan 5 §:n käsittelyn loppuun saakka.

3 §

Työjärjestyksen hyväksyminen

Työjärjestykseksi hyväksyttiin kokouksen esityslista siten muutettuna, että esityslistan kahden ensimmäisen asian käsittelyjärjestys vaihdettiin.

4 §

Pöytäkirjan tarkistajat

Piispainkokous päätti

valita piispainkokouksen istunnon pöytäkirjan tarkistajiksi asessori Matti Perälän ja asessori Kaj Rosendahlin.

5 §

Diakonaattikomitean mietintö

Kirkolliskokouksen vuonna 1994 asettama diakonaattikomitea (puh.joht. piispa Olavi Rimpiläinen) jätti 23.9.1997 mietintönsä "Yhdessä kirkon virassa" (Sarja A 1997:9).

Piispainkokous asetti istunnossaan 16.-17.9.1997 (5 §) työryhmän valmistelemaan ehdotusta piispainkokouksen lausunnoksi kirkolliskokoukselle diakonaattikomitean mietinnöstä. Työryhmän puheenjohtajana toimi kenttäpiispa Hannu Niskanen, jäsenenä asessori Heikki Sariola, diakonissa Helena Tuominen ja asessori Gunnar Weckström sekä sihteerinä koulutusyksikön johtaja Olli Holmström. Työryhmä jätti 31.12.1997 lausuntoehdotuksensa piispainkokoukselle.

Valmistusvaliokunta yhtyi työryhmän lausuntoehdotukseen.

Keskustelussa käyttivät puheenvuoroja Niskanen, Riekinen, John Vikström, Pihkala, Huovinen, Perälä, Rimpiläinen, Ranta, Mäkeläinen, Erik Vikström, Huotari, Salmi, Salo, Sariola, Tapaninen ja Voutilainen. Niskasen mukaan hänen johtamansa lausuntotyöryhmän pääajatus oli, että nyt ei tehtäisi periaatepäätöstä vaan jatkettaisiin asian selvittelyä. Periaatepäätökseen ei ole vielä kypsyyttä.

Jatkokeskustelussa yhdyttiin työryhmän kriittiseen näemykseen, mutta pidettiin välttämättömänä tarvittavien

jatkoselvitysten lähempää yksilöintiä sekä periaatekysymyksissä että johtopäätöksissä. Todettiin, että diakonaattikomitean mietinnössä olisi tullut enemmän kirjoittaa "auki" periaatteellista, teologista perustaa.

Huovinen viittasi piispainkokouksen v. 1994 kirkolliskokoukselle tekemään esitykseen diakonian viran kehittämisestä. Diakonaattikomitea on työskennellyt pääpiirteittäin piispainkokouksen ja kirkolliskokouksen hahmottamalla linjalla. Millainen signaali piispainkokouksesta nyt annetaan kirkolliskokoukselle? Asiassa on toki edelleenkin ongelmia (mm. diakonaatin käsite, mitä tehtäviä luetaan diakonaattiin sekä viran ja maallikkouden raja). Mutta kuka osaa enää sanoa mitään uutta?

Eräissä puheenvuoroissa pohdittiin, onko komitea luonut Tunnustuskirjojen uuden tulkinnan ja miten radikaali uusi tulkinta on mahdollisesti kysymyksessä. Rimpiläisen mielestä komitean tulos ei ole kovin radikaali. Selvää on, että pelkkä Tunnustuskirjojen kokoelma ei johda mietinnön tulkintaan ja johtopäätöksiin, vaan virikkeitä on saatu myös muualta. Näitä muita lähteitä ovat mm. Ruotsi-Suomen oma liturginen traditio, ekumeeniset keskustelut ja Porvoon julistus.

Erik Vikström viittasi omaan eriävään mielipiteeseensä piispainkokouksen virkarakennetyöryhmän mietinnössä. Komitea on valinnut toisen ratkaisun, laajennetun diakonaatin. Työryhmän lausuntoehdotus on hyvä osoittaessaan, että komitean valitsema linja johtaa komplikaatioihin. Monet tuomiokapitulit ovat lausunnoissaan ilmaisseet saman. Tämä vaihtoehto on silti teologisesti mahdollinen.

Huotari ilmaisi pelon siitä, että komitean ehdottama diakonaatti saattaisi johtaa kirkossa nyt olemassa olevan nuorisotyön ja diakonian näivettymiseen.

Salmi piti perusteltuna valmiutta uusiin luterilaisuuden tulkintoihin. Jos kuitenkin uskon ja rakkauden rinnastaminen otetaan kirkon viran uudeksi avaimeksi, joudutaan uudelleen pohtimaan Augsburgin tunnustuksen ajatusta virasta, joka on uskon saamiseksi. Rakkauden nostaminen uskon rinnalle johtaa kysymään, onko rakkaus yhtä määräävä prinssiipi kuin usko. Huovinen jatkoi tätä pohdintaa toteamalla, että kosketamme vanhurskauttamisopin ytimeen, jossa usko ja rakkaus eivät ole identtiset. Uskoa ja rakkautta ei saa sekoittaa, muttei myöskään erottaa toisistaan. John Vikströmin mielestä usko ja rakkaus voidaan yhdistää sana-käsitteen laajentamisella. Rakkaus koetaan osana sanaa, joka on konstitutiivinen kirkolle.

Jatkokeskustelussa pohdittiin vielä selvittämistä vaativien periaatekysymysten ja käytännön johtopäätösten täsmentämistä sekä lausunnon jatkovalmistelua. Puheenjohtaja totesi, että asetettu työryhmä on saanut työnsä päätökseen ja nyt tulee asettaa uusi työryhmä piispainkokouksen omista jäsenistä. Jatkotyössä tulee käyttää pohjana ensimmäisen työryhmän lausuntoehdotusta. Kirkolliskokoukselle tulee jäsentää ehdotukset selvitettävistä asioista sekä ottaa kantaa diakonaattikomitean päätösponsiin.

Keskustelun perusteella piispainkokous päätti tässä vaiheessa olla antamatta lausuntoa kirkolliskokoukselle. Asia palautettiin valmistusvaliokunnalle lausunnon

jatkovalmistelua koskevan päätösehdotuksen tekemistä varten seuraavaksi istuntopäiväksi.

(Jatkokäsittely 21 §:ssä)

6 §

Käsikirjakomitean mietintö

Kirkolliskokouksen vuonna 1988 asettama käsikirjakomitea (puh.joht. piispa Yrjö Sariola) jätti 14.8.1997 kirkolliskokoukselle mietintönsä, johon perusteluosan (Sarja A 1997:5) lisäksi liittyvät ehdotukset Jumalanpalvelusten kirjaksi ja Evankeliumikirjaksi (Sarja A 1997:2) sekä jumalanpalvelusten lisä- ja virikeaineistoksi.

Piispainkokouksen istunnossa 11.-12.2.1997 (5 ja 18 §) asetettiin kaksi työryhmää, toinen suomenkielistä ja toinen ruotsinkielistä aineistoa varten, valmistelemaan piispainkokouksen lausuntoa uudesta kirkkokäsikirjasta. Suomenkielisen työryhmän puheenjohtajana on toiminut piispa Juha Pihkala, jäsenenä past., fil. toht. Päivi Jussila, asessori Pekka Panula ja asessori Kalervo Salo sekä sihteerinä kirkon jumalanpalvelus- ja musiikkitoiminnan keskuksen vs. johtava sihteerinä Pentti Miettinen. Ruotsinkielisen työryhmän puheenjohtajana on toiminut asessori Gunnar Weckström, jäsenenä kirkkoherra Lars-Erik Björkstrand, asessori Allan Franzén ja lehtori, kanttori Birgitta Sarelin.

Tarkoituksena on, että piispainkokous antaisi lausuntonsa 25.-27.8.1998 Kotkassa pidettävässä istunnossaan, jolle

on erityisesti tätä asiaa varten poikkeuksellisesti varattu kolme istuntopäivää.

Valmistusvaliokunta ehdotti, että nyt pidettävässä istunnossa käydään lausuntoa koskeva lähetekeskustelu suomenkielisen työryhmän toimittaman alustavan luonnoksen pohjalta.

Keskustelussa käyttivät puheenvuoroja Sariola, Ranta, Laulaja, Huotari, Salmi, Huovinen, Riekkinen, Pihkala, John Vikström ja Rimpilänen. Lausuntoluonnoksen todettiin olevan liian myötämielinen uudistukselle, ja kriittisiä näkökohtia on kirjoitettava näkyviin. Laulajan mukaan itse uudistuksessa on enemmän myönteistä kuin kriittisyyttä herättävää. Vaihtoehdot pitää kuitenkin hahmottaa toteutettavaksi siten, ettei jumalanpalvelus veny tarpeettoman pitkäksi. Ehtoollisrukous ja rukoukset yleensä tulisi kirjoittaa tiiviimmin.

Huotari kysyi, miksei uudistukseen kohdistuvaa kritiikkiä ole paremmin otettu huomioon. Ei voida ilman muuta sanoa, että Suomen kirkkokansa olisi juuri näin viritetyn uudistuksen kannalla. Suuremmassa osassa kokeiluseurakunnista on jumalanpalvelusaktiivisuus vähentynyt kuin lisääntynyt. Uudistuksessa ei saa käydä samalla tavoin kuin raamatunkäännöksen ja uuden virsikirjan osalta, että käyttö vähenee. Jumalanpalveluksella tulee olla yksi perusrakenne, ja rakenteen ainainen vaihtelu on kiusallista.

Salmen mielestä uudistus on tarpeellinen, mutta sitä tulee yksinkertaistaa vähentämällä ja selkeyttämällä vaihtoehtojen ja materiaalin kirjoa. Uudistus ei saisi aiheuttaa

kentällä ahdistusta. Myös eräissä muissa puheenvuoroissa kiinnitettiin huomiota vaihtoehtojen liialliseen runsauteen.

Useissa puheenvuoroissa huomautettiin, että saarnan kehittäminen on jäänyt liiaksi syrjään. Tähän vaikuttaa osaltaan myös uudistuksen liturgia-keskeinen ajatustapa. Sävelmäsarjoja toivottiin karsittavaksi ja eriytettäväksi toisistaan tyyllillisesti. Huotari kysyi myös, voitaisiinko nykyisen "aneemiseksi" koetun sanajumalanpalveluksen sijaan kehittää musiikkipitoinen sanajumalanpalvelus?

Huovisen mielestä on teologisesti ongelmallista, että vain evankeliumiteksti kuunnellaan seisaaltaan. Vanhan testamentin tekstit ja Paavalin kirjeet ovat yhtäläillä Jumalan sanaa. Ranta esitti kritiikkiä komitean ehdottamasta Vanhan testamentin tekstien valikoinnista, joka poikkeaa huomattavasti jo Uudessa testamentissa ja kautta kirkon historian ilmenevästä tavasta lainata Vanhaa testamenttia.

John Vikström toivoi lisättäväksi esirukouksia muiden kirkkojen puolesta. Yksityiskohdista kiinnitettiin huomiota myös pyhäpäivien kuvaukseen Evankeliumikirjassa sekä toivottiin niiden laskemista edelleen Kolminaisuuden päivästä, kun kerran korostetaan jumalanpalveluksen trinitaarisuutta.

Piispainkokous päätti

pyytää asetettuja työryhmiä jatkamaan lausuntojen valmistelua ottaen huomioon piispainkokouksen istunnossa esitetyt näkökohdat.

7 §

Uusi katekismus

Kirkkojärjestyksen 3 luvun 4 §:n mukaan "rippikoulussa annetaan opetusta kirkolliskokouksessa hyväksytyn kristinopin mukaisesti". Kristinoppi on viimeksi hyväksytty kirkolliskokouksessa vuonna 1948.

Kirkolliskokous päätti 7.5.1993 käsitellessään Lapuan hiippakuntakokousaloitetta (nro 5/1993) pyytää piispainkokousta ryhtymään toimenpiteisiin uuden kirkolliskokouksessa hyväksyttävän kristinopin laatimiseksi.

Piispainkokous asetti istunnossaan 14.-15.9.1993 (23 §) työryhmän (puh.joht. piispa Eero Huovinen) laatimaan yksityiskohtaisen suunnitelman kristinopin sisällöstä ja sen tekemisessä huomioon otettavista seikoista. Työryhmän mietintö (Sarja B 1994:3) jätettiin piispainkokoukselle 22.11.1994. Työryhmän sihteeri teol. lis. Matti Poutiainen laati aiheesta tutkielman "Uudistuva kristinoppi" (Kirkon tutkimuskeskus, Sarja B Nro 75. 1994).

Istunnossaan 14.-15.2.1995 (8 ja 18 §) piispainkokous hyväksyi työryhmän esittämän kristinoppisuunnitelman perusratkaisun sekä suunnitelman kristinopin rakenteesta ja sisällöstä. Perusratkaisu on kristinopin rakentaminen Lutherin Vähän katekismuksen pohjalle siten, että Lutherin tekstin lisäksi kuhunkin Vähän katekismuksen kohtaan liittyy tämän päivän kontekstiin sovellettu selitys.

Piispainkokous valitsi em. istunnossaan kristinopin kirjoittajaksi piispa *Eero Huovisen* sekä nimesi hänelle

palauteryhmän, johon ovat kuuluneet toimittaja Leena Huima, professori Gunnar af Hällström, hiippakuntasihtööri Seppo Jarva, lehtori Johanna Jämsä, kirjailija Kaisa Kankare, toimittaja Leena Koljonen, asessori Matti Komulainen, pastori Risto Kormilainen, kirkkoherra Kari Mäkinen, teol. toht. Keijo Nissilä, teol. lis. Matti Poutiainen, pastori Helena Tammi ja professori Timo Veijola. Sihteereinä ovat toimineet Leena Huima ja Matti Poutiainen. Eero Huovinen on kirkon keskusrahaston kanssa tehnyt sopimuksen kirjoituspalkkiosta ja uuden katekismuksen tekijänoikeuksien luovuttamisesta kirkon keskusrahastolle.

Työskentelyn aikana on uuden kristinopin nimikkeeksi vakiintunut *Katekismus*. Piispa Eero Huovisen laatima ehdotus uudeksi katekismukseksi julkistettiin 21.1.1998. Matti Poutiainen oli laatinut kristillisten kirkkojen katekismus-materiaalista laajan selvityksen "Katekismuksen sisältö", joka ilmestyi kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuna (Sarja A Nro 72. 1998) helmikuussa 1998.

Valmistusvaliokunta totesi, että piispainkokouksen esityksen tekemistä varten on perusteltua asettaa erityinen työryhmä. Valmistuneen materiaalin pohjalta on mahdollista käydä asiasta lähetekeskustelu. Lopullinen esitys kirkolliskokoukselle voitaisiin valmistusvaliokunnan mukaan tehdä Kotkassa 25.-27.8.1998 pidettävässä istunnossa.

Yleiskeskustelussa käyttivät puheenvuoroja Rimpiläinen, Riekkinen, John Vikström, Mäkeläinen, Ranta, Tapaninen, Huotari, Erik Vikström, Laulaja, Salo, Sariola, Huovinen ja Perälä. Keskustelun alussa pohdittiin me-

nettelytapaa. Pitäisikö kirkolliskokoukselle antaa piispainkokouksen lausunto Eero Huovisen tekstistä? Puheenjohtajan mukaan piispainkokous ei voi antaa lausuntoa asiasta, jota "ei ole". Piispainkokouksen on tehtävä esitys, jonka mukana Huovisen teksti lähetetään kirkolliskokoukselle. Tapaninen esitti, että Huovisen teksti lähetetään piispainkokouksen esityksenä kirkolliskokoukselle. Huotari kannatti tätä ja totesi, että asetettava työryhmä voinee tehdä teknisesti pienehköjä hiomisia.

Erik Vikström oli laatinut Huovisen tekstistä ruotsinnoksen alustavan version, joka jaettiin piispainkokouksen jäsenille. Todettiin, että hän jatkaa käännoistyötä. Ruotsinnos tarvitaan joka tapauksessa kirkolliskokouksen käsittelyssä.

Keskustelussa päädyttiin toteamaan, että Huovisen teksti voinee lähes sellaisenaan toimia piispainkokouksen virallisena esityksenä. Asetettavan työryhmän tulee laatia ehdotus piispainkokouksen esitykseksi yhteistyössä kirjoittajan ja hänen avustajiensa kanssa.

Teksti liikkuu tietyllä abstraktiotasolla eikä sellaisenaan ole esim. nuorisolle ominaista tyyliä. Erikseen on pohdittava, miten opetetaan ja saarnataan missäkin yhteydessä. Ilmeisesti tarvitaan erillisiä rippikoulun oppikirjoja.

Valmistusvaliokunnan ehdotukseen työryhmän kokoonpanosta haluttiin eräitä muutoksia siten, että työryhmä koostuisi piispainkokouksen omista jäsenistä.

Yksityiskohtaisessa käsittelyssä Huovisen katekismusteksti käsiteltiin kokonaisuudessaan ja tehtiin lukuisia huomautuksia yksityiskohtiin jatkotyöskentelyn evästyksiksi.

Yksityiskohtaisen käsittelyn jälkeen todettiin, että asetettavan työryhmän tulee laatia esitys, jossa on selvitys asian taustasta, Huovisen teksti sekä kommentit tähän tekstiin.

Käsittelyn perusteella piispainkokous päätti

- 1. asettaa työryhmän valmistelemaan piispa Eero Huovisen laatiman tekstin pohjalta piispainkokouksen esityksen kirkolliskokoukselle uudeksi kristinopiksi; ja*
- 2. nimetä työryhmän puheenjohtajaksi piispa Wille Riekkisen, jäseniksi asessori Matti Perälän ja asessori Heikki Sariolan sekä sihteeriksi teol. lis. Matti Poutiaisen.*

— — — — —

Piispainkokouksen istunto keskeytettiin 10.2.1998 klo 17.20.

Istuntoa jatkettiin 11.2.1998 klo 9.00 Lohjan kirkossa toimitetun ehtoollismessun jälkeen.

Läsnäoleviksi merkittiin kenttäpiispa Niskasta lukuunottamatta samat kuin edellisenä istuntopäivänä.

— — — — —

8 §

Hiippakuntahallintokomitean mietintö

Kirkolliskokous asetti 8.11.1995 komitean, jonka tehtävänä oli valmistella esitys hiippakuntahallinnon uudistamiseksi. Komitean puheenjohtajaksi valittiin piispa Voitto Huotari sekä jäseniksi sosiaalikeskuksen johtaja Ulla-Stina Henricson, hiippakuntasihtööri Vesa Juntila, kirkkoherra Petri Karttunen, käräjätuomari Kaija Lühankko, kirkkoneuvos Heikki Mäkeläinen ja oikeustieteen lisensiaatti Eeva-Kaarina Nurmiranta. Komitean sihteerinä on toiminut keskusrekisterin johtaja Oiva Voutilainen.

Komitean mietintö luovutettiin 27.1.1998. Kirkolliskokous on päättänyt pyytää mietinnöstä piispainkokouksen, kirkkohallituksen, tuomiokapitulien ja hiippakuntakokousten lausunnot elokuun 1998 loppuun mennessä.

Valmistusvaliokunnan mielestä piispainkokouksen helmikuun 1998 istunnossa on käytävä lähetekeskustelu kirkolliskokoukselle annettavaa lausuntoa varten. Lausuntoa valmistelemaan tulisi asettaa työryhmä. Lausuntoehdotus tulisi laatia siten, että se ehtii käsiteltäväksi 25.-27.8.1998 pidettävässä piispainkokouksen istunnossa. Työryhmän puheenjohtajana voisi toimia tuomiorovasti sekä jäsenenä pappisasessori, lakimiesasessori ja hiippakunnan pääsihtööri.

Keskustelussa käyttivät puheenvuoroja Rimpiläinen, Laulaja, Huovinen, Voutilainen, Pihkala, Tapaninen, John

Vikström, Salo, Mäkeläinen, Huotari ja Ranta. Keskustelussa annettiin komitealle tunnustusta hyvän ratkaisun löytämisestä hiippakuntahallinnon kehittämiseksi. Todettiin, että kysymys hiippakuntajaosta, joka tiedotusvälineissä on noussut voimakkaasti esiin, on komitean mietinnössä ainoastaan sivujuonne ja sitä paitsi kirkkohallituksen tutkittavana. Hiippakuntien toimintaan ajateltua taloudellista liikkumavaraa pidettiin perusteltuna.

Huovinen kysyi, onko piispan tehtäviä koskevia säännöksiä tarpeellista hiippakuntahallinnon uudistamisen takia muuttaa näin paljon. Riittäisikö klassinen sanonta piispasta sananjulistuksen ja sakramenttien hoitamisen ylimpänä valvojana. Voutilainen piti hyvänä komitean kaavailemaa kevennystä hiippakuntahallintoon ja tuomiokapitulin laajentamista. Saadaanko maallikkoasessorit kuitenkin mukaan samalla aktiivisuudella kuin pappisasessoreilta edellytetään? Laulaja, Voutilainen ja Pihkala ehdottivat vielä pohdittavaksi pääsihteerin jäsenyyttä tuomiokapitulin kollegiossa. Salo esitti ajatuksen, että sekä lakimiesasessori että pääsihteeri olisivat tuomiokapitulin esittelijöitä, eivätkä jäseniä. Mäkeläinen kertoi pääsihteerikysymyksen olleen esillä komiteassa. Jos pääsihteeri on jäsen, pappien lukumäärä kasvaa.

Huotari kertoi komitean pyrkimyksenä olleen maallikkojen todellisen aseman vahvistamisen päätöksenteossa. Keskushallinnon ja hiippakuntatason jännitteen kannalta on keskeistä, että hiippakuntien osuus kirkon keskushallinnossa toteutuu kirkolliskokouksen kautta. Jännitettä on hoidettava siten, että molemmille hallinnon tasoille osoitetaan selkeästi omat tehtävät. Komitean keskeinen

perusajatus on, että hiippakuntahallinto on piispan kaitsentatehtävän toteuttamista varten.

John Vikström piti hyvänä, että komitea selvästi tiedostaa kirkon järjestysmuotoon sisältyvän keskeisen kysymyksen kirkon keskushallinnon ja hiippakuntahallinnon suhteesta. Näiden kesken ei saisi luoda pysyvää rakenteellista jännitystä. Tietty jännitys psykologisella tasolla on ymmärrettävä ja voi olla eduksi sekä kirkolle että hiippakunnalle, mutta turhaa ja vahingollista vastakkainasettelua tulisi välttää. Vikströmin mukaan kirkossamme tunnustetaan nyt selkeästi kirkon episkopaalisuus, ja samalla halutaan vahvistaa maallikkojen todellista panosta.

Laulajan mukaan sekä hiippakuntien taloudellinen autonomia että selvä tehtäväjako auttavat edellä mainitun jännitteen hallinnassa. Aessorien lisääminen tuomiokapituliin saattaa muuttaa työskentelyä virastomaisemmaksi. Ranta totesi, että komitean ehdotus hiippakuntakokouksen osalta on hyvä, ja rovastikuntakokouksen "alasajo" saattaa olla perusteltua. Rovastikunnat voisivat kuitenkin edelleenkin olla hyvä resurssi, jos löydetään hyvä toteutustapa.

Valmistusvaliokunnan ehdotuksen mukaisesti piispainkokous päätti

- 1. asettaa työryhmän valmistelemaan piispainkokouksen lausuntoa hiippakuntahallintokomitean mietinnöstä (Sarja A 1998:1); ja*
- 2. nimetä työryhmän puheenjohtajaksi piispa Erik Vikströmin sekä jäseniksi asessori Tuija Alatalon, pää-*

sihteeri Paavo Kettusen, asessori Matti Perälän ja tuomiorovasti Voitto Silfverhuthin. Työryhmä voi ottaa itselleen sihteerin.

9 §

Yksittäistapauksessa annettava lupa saarnata päiväjumalanpalveluksessa

Piispainkokous päätti 13.-14.2.1996 (7 §) esittää, että saarnalupatutkinnosta luovutaan. Samalla se esitti, että kirkkohallitus ryhtyisi toimenpiteisiin kirkkojärjestyksen kyseisen kohdan (KJ 2:6 § 3-4 mom.) muuttamiseksi ja että valmistusvaliokunta tekisi ehdotuksen ohjeiksi kirkkoherran yksittäistapauksessa myöntämän saarnaluvan edellytyksistä ja seurannasta.

Kirkkohallituksessa valmisteltiin esitysluonnos kirkkojärjestyksen muuttamiseksi. Samalla piispainkokouksen esitykseen tehtiin eräitä sanonnallisia täsmennyksiä. Valmistusvaliokunta puolestaan teki oman ehdotuksensa ohjeistosta ja luvan antamisen seurannasta.

Piispainkokouksen istunnossa 17.-18.9.1996 kävi ilmi, että kirkkohallituksessa oli säädöstekstin muokkaamisen lisäksi keskusteltu myös saarnalupatutkinnosta luopumisen periaatteellisesta merkityksestä ja tarkoituksenmukaisuudesta. Kirkkohallitus kuitenkin katsoi, että asian periaateratkaisu kuului toimivaltaajan mukaisesti piispainkokoukselle, jolle asia palautettiin ja joka voisi tehdä asiasta esityksensä suoraan kirkolliskokoukselle. Kirkkohallitus antaisi asiasta kirkolliskokoukselle oman lausuntonsa. Tämä menettely sai yleistä kannatusta myös piispainkokouksessa, jossa katsottiin, että se voisi tässä tapauksessa ja yleensäkin toimivaltaansa kuuluvissa asioissa, kirkkohallituksen juridista asiantuntemusta apuna käyttäen, tehdä esityksensä suoraan kirkollisko-

koukselle.

Piispainkokouksessa 17.-18.9.1996 (5 ja 18 §) sai kannatusta ehdotus, jonka mukaan luvan saarnata päiväjumalanpalveluksessa antaisi piispa kirkkoherran esityksestä. Kirkkojärjestyksen 2 luvun 6 §:n 4 momentti jäisi pois. Nämä muutokset merkitsisivät samalla, että piispainkokous ei antaisi erityisiä lisäohjeita luvan myöntämisen edellytyksistä, eikä myöntämiskäytännön seurannastakaan tarvitsisi päättää erikseen. Näillä evästyksillä piispainkokous palautti asian valmistusvaliokunnalle.

Asia oli jälleen käsiteltävänä piispainkokouksen istunnossa 11.-12.2.1997 (7 §). Koska piispainkokous oli jo aikaisemmin tehnyt päätöksensä saarnalupatutkinnosta luopumisesta, valmistusvaliokunta ei enää ottanut tähän periaateratkaisuun kantaa, vaikka asiasta oli edelleen erilaisia näkökantoja niin kirkkohallituksen kuin piispainkokouksenkin piirissä.

Valmistusvaliokunnan tehtäväksi jäi näin ollen esityksen tekeminen siitä, voiko kirkkoherra antaa - kuten kirkkojärjestys asian ilmaisee - "teologiaa yliopistossa opiskelevalle tai muulle tehtävään sopivalle henkilölle" yksittäistapauksessa luvan saarnata jumalanpalveluksessa. Piispainkokouksessa käyty lähetekeskustelu osoitti sen, että erityisiä ohjeita luvan antamisen edellytyksistä ei tarvittaisi lainkaan, koska ne saattaisivat selkeyttämisen sijasta hämärtää asioita. Kirkkojärjestyksen säännöksestä ilmeni, että kyseessä on määrättyjä kriteereitä, tarkkaa harkintaa ja vastuullista arviointia edellyttävä ratkaisu, joka tulee kysymykseen vain yksittäistapauksissa.

Valmistusvaliokunta ehdotti 11.-12.2.1997 pidetyssä

piispainkokouksen istunnossa, että kirkolliskokoukselle esitettäisiin kirkkojärjestyksen 2 luvun 6 §:n 3 momentin muuttamista kuulumaan seuraavasti:

"Kirkkoherra voi yksittäistapauksessa kutsua teologiaa yliopistossa opiskelevan saarnaamaan jumalanpalveluksessa. Samoin yksittäistapauksessa saarnaamaan voidaan kutsua se, jolle piispa kirkkoherran esityksestä on antanut luvan."

Kirkkojärjestyksen 2 luvun 6 §:n 4 momentti ehdotettiin kumottavaksi. Lisäksi ehdotettiin, että kirkolliskokous määräisi kirkkojärjestyksen edellä esitetyn muutoksen voimaantulosäännöksessä, että aikaisemmin suoritettu saarnalupatutkinto pysyy voimassa ja voidaan ottaa huomioon myönnettäessä yksittäistapauksessa lupa saarnata päiväjumalanpalveluksessa.

Keskustelussa ilmeni selvä erimielisyys kysymyksessä, riittäisikö kirkkoherran yksittäistapauksessa antama lupa vai tarvittaisiinko piispan osallistuminen luvan myöntämiseen tavalla tai toisella. Erik Vikström esitti Rimpiläisen ja Pihkalan kannattamana, että kirkkojärjestyksen 2 luvun 6 §:n 3 momentti muotoillaan suunnilleen seuraavasti: "Kirkkoherra voi yksittäistapauksessa kutsua (poist.) tehtävään sopivan henkilön saarnaamaan jumalanpalveluksessa."

Toimitetussa äänestyksessä jatkovalmistelussa seurattavasta perusratkaisusta valmistusvaliokunnan ehdotus sai 8 ääntä ja Erik Vikströmin ehdottaman muotoilun mukainen kanta 9 ääntä.

Keskustelun perusteella asia palautettiin valmistusvaliokunnalle, joka laatisi uuden esityksen kirkollisko-

koukselle. Esityksen tulisi perustua Erik Vikströmin muutosehdotukseen ja siitä olisi käytävä ilmi pääkysymyksestä käyty äänestys. Asian yksityiskohtiin piispainkokous ottaisi kantaa käsitellessään uutta esitysluonnosta.

Valmistusvaliokunta oli saamansa toimeksiannon mukaisesti laatinut syksyn 1997 piispainkokoukselle uuden ehdotuksen kirkolliskokoukselle tehtäväksi esitykseksi. Valmistusvaliokunnan käsityksen mukaan Erik Vikströmin muotoilema, ao. periaatekantaa vastaava säännöksen sanamuoto oli muutoin tarkoitukseensa sopiva, mutta epäselvyyksien välttämiseksi teologian opiskelijan mahdollisuus saarnata olisi syytä mainita erikseen. Tasatulokseen päätyneen äänestyksen jälkeen puheenjohtajan äänen ratkaistessa päätettiin alustavasti, ettei teologian opiskelijaa erikseen mainittaisi säännösehdotuksessa. Asia palautettiin jälleen valmistusvaliokunnalle.

Valmistusvaliokunta oli aikaisempien päätösten pohjalta laatinut uuden ehdotuksen kirkolliskokoukselle tehtäväksi esitykseksi.

Asiasta ei syntynyt yleiskeskustelua. Yksityiskohtaisessa käsittelyssä esitysluonnokseen tehtiin eräitä täsmennyksiä.

Käsittelyn pohjalta piispainkokous päätti

tehdä kirkolliskokoukselle liitteenä olevan esityksen.

*Liite***Piispainkokouksen esitys nro 1/1998 kirkolliskokoukselle****YKSITTÄISTAPAUKSESSA ANNETTAVA LUPA
SAARNATA PÄIVÄJUMALANPALVELUKSESSA**

Piispainkokouksen istunnossa 15.-16.2.1994 (12 §) oli käsiteltävänä Tampereen hiippakunnan tuomiokapitulin esitys saarnalupatutkinnon perusteiden selventämiseksi. Esityksen mukaan piispainkokouksen 18.9.1984 antamaa ohjeistoa oli syytä tarkentaa. Tarpeelliseksi nähtiin myös sen pohtiminen, oliko saarnalupatutkinnosta kehitymässä teologisten jatko-opintojen tutkinto ilman välitöntä tarvetta saarnata. Aikaisempien ohjeiden tarkentamisen asemesta piispainkokouksessa todettiin, että olisi tarpeellista paneutua koko saarnalupajärjestelmän perusteisiin, mutta aloite jätettiin tällä kertaa raukeamaan.

Piispainkokouksen istunnossa 14.-15.2.1995 (12 §) oli puolestaan käsiteltävänä Turun arkkihiippakunnan tuomiokapitulin esitys saarnalupatutkinnon perusteiden selventämiseksi. Piispainkokous asetti työryhmän laatimaan selvityksen saarnalupajärjestelmän perusteista ja yksittäistapauksessa annettavasta luvasta saarnata jumalanpalveluksessa. Työryhmä jätti mietintönsä "Saarnalupajärjestelmän perusteiden selventäminen" piispainkokoukselle 11.9.1995 (Sarja B 1995:5).

Työryhmä toteaa mietinnössään, että saarnaluvalla on takanaan pitkä historia. Piispainkokous on ainakin vuodesta 1911 lähtien antanut ohjeita saarnaluvan suorittamisesta. Käytännön ongelmista on keskusteltu usein. Edellisessä kirkkolaisissa säädettiin piispan ja tuomiokapitulin oikeudesta toistaiseksi antaa lupa saarnata ja ottaa osaa kristinopin opettamiseen (EKL 85 §). Saarnalupa on laajentunut oman hiippakunnan alueesta koko

Suomen evankelis-luterilaista kirkkoa koskevaksi.

Saarnaluvan suorittaminen ei kuitenkaan enää ole välttämätön edellytys jumalanpalveluksessa saarnaamiselle, sillä kirkkojärjestyksen 2 luvun 6 §:n 3 momentin mukaan "kirkkoherra voi yksittäistapauksessa antaa saarnaluvan saaneelle, teologiaa yliopistossa opiskelevalle tai muulle tehtävään sopivalle henkilölle luvan saarnata jumalanpalveluksessa". Saarnalupatutkinnon tarkoitus on siis muodostunut epäselväksi. Tutkinnon tulisi palvella erityisesti kirkon ja seurakunnan, ei yksityisen henkilön tai yhdistyksen tarpeita.

Työryhmä toteaa kirkkojärjestyksen 2 luvun 6 §:n ristiriitaiseksi ja jännitteiseksi. Kun kirkkojärjestyksessä myönnetään kirkkoherralle edellä mainittu oikeus, seuraavassa momentissa todetaan: "Saarnaluvasta päättävät piispa ja tuomiokapituli. Piispainkokous antaa tarkempia määräyksiä saarnalupatutkinnosta". Työryhmän mukaan saarnalupatutkinto palvelee nykyisin seurakuntien tarpeiden vähennyttyä pääsääntöisesti järjestöjen tarpeita.

Työryhmä ehdotti, että nykyisestä saarnalupatutkinnosta ja vanhasta saarnalupajärjestelmästä luovutaan. Piispainkokouksen tulisi antaa tarkemmat ohjeet, millä edellytyksillä kirkkoherra voi antaa kirkkojärjestyksen 2 luvun 6 §:n 3 momentin tarkoittaman luvan saarnata jumalanpalveluksessa.

Työryhmän mietintöä on käsitelty piispainkokouksen istunnoissa 13.-14.2.1996 (7 §), 17.-18.9.1996 (5 ja 18 §), 11.-12.2.1997 (7 §) sekä 16.-17.9.1997 (6 §), joissa asiaa on valotettu monelta eri näkökannalta.

Istunnossaan 13.-14.2.1996 piispainkokous päätti periaatekantanaan, että saarnalupatutkinnosta voidaan luopua ja säätää ainoastaan niistä edellytyksistä, joilla kirkkoherra voi antaa yksittäistapauksessa luvan saarnata jumalanpalveluksessa. Samalla se esitti, että kirkkohallitus ryhtyisi toimenpiteisiin kirkkojärjes-

tyksen kyseisen kohdan (KJ 2:6 § 3-4 mom.) muuttamiseksi ja että valmistusvaliokunta tekisi ehdotuksen ohjeiksi kirkkoherran yksittäistapauksessa myöntämän saarnaluvan edellytyksistä ja seurannasta.

Kirkkohallitus katsoi kuitenkin, että esityksen tekeminen asiasta kuului toimivalta- jaon mukaisesti piispainkokoukselle, joka voisi tehdä esityksensä suoraan kirkolliskokoukselle. Kirkkohallitus antaisi kirkolliskokoukselle oman lausuntonsa.

Piispainkokouksen istunnossa 17.-18.9.1996 sai kannatusta ehdotus, jonka mukaan päiväjumalanpalveluksen saarnan pitämiseen yksittäistapauksessa antaisi luvan kirkkoherra teologiaa yliopistossa opiskelevalle. Samoin yksittäistapauksessa saarnan voisi pitää henkilö, jolle piispa kirkkoherran esityksestä antaa luvan. Kirkkojärjestyksen 2 luvun 6 §:n 4 momentti jäisi pois, mikä merkitsisi samalla sitä, että piispainkokous ei antaisi erityisiä lisäohjeita.

Viimeksi mainitun linjauksen mukaista ehdotusta käsiteltiin piispainkokouksen istunnossa 11.-12.2.1997. Tällöin ilmeni selvä erimielisyys kysymyksessä, riittäisikö kirkkoherran yksittäistapauksessa antama lupa saarnata vai tarvittaisiinko piispan osallistuminen luvan myöntämiseen tavalla tai toisella. Ensimmäistä vaihtoehtoa kannattavien mielestä riittäisi piispan kaitse tehtävään sisältyvä mahdollisuus puuttua ongelmallisiin tapauksiin tarvittaessa. Piispainkokous päätti istunnossaan 11.-12.2.1997 (7 §) äänin 9-8, että kirkolliskokoukselle tehtävä esitys laaditaan tämän vaihtoehdon mukaisesti.

Piispainkokouksen istunnossa 16.-17.9.1997 (6 §) linjaratkaisu selkiytyi: saarna on papin tehtävä. Yksittäistapauksessa kirkkoherra voi kutsua tehtävään sopivan henkilön saarnaamaan jumalanpalveluksessa.

Saarnalupaa on tarkasteltava ensi sijaisesti seurakunnan tarpeista käsin, seurakunnan palvelemisena. Tämän takia nyt tehtävässä

säännösesityksessä puhutaan *kutsumisesta* saarnaamaan jumalanpalveluksessa.

Pääsääntöisesti saarnaajan tehtävä kuuluu virkaan vihitylle papille, ja muu ratkaisu tulee kysymykseen vain erityistapauksena. Saarnalupajärjestelmän alkuperäisenä tarkoituksena oli turvata lähinnä syrjäkylien jumalanpalvelusten toimittaminen poikkeustilanteissa, mutta järjestelmästä on muodostunut eräänlainen "miniteologitutkinto".

Maallikkosaarnalla on ollut tärkeä merkitys herätysliikkeiden toiminnassa. Saarnalupatutkinto on ollut eräs mahdollisuus jäsentää herätysliikkeet osaksi kirkkoa. Kuitenkin päiväjumalanpalveluksen saarnan ja muun hengellisen puheen kesken on tehtävä ero.

Saarna on luterilaisen jumalanpalveluksen keskeinen kohta ja virkaan vihityn papin erityinen kutsumus armonvälineiden hoitajana. Maallikoillakin on kasteessa saatuun yhteiseen hengelliseen pappeuteen perustuva periaatteellinen mahdollisuus saarnata jumalanpalveluksessa. Erityinen valtuutus armonvälineiden hoitamiseen on annettu nimenomaan papeille. Kirkkojärjestys (KJ 2:6 § 1 mom.) antaakin ensisijaisesti noudatettavan ohjeen: "Päiväjumalanpalvelus on niiden toimitettava, joille papinvirka seurakunnassa on uskottu."

Virka on kuitenkin nimenomaan evankeliumin virka. Se on olemassa evankeliumin tähden ja evankeliumia varten. Tässä mielessä evankeliumi on viran yläpuolella. Jumalan sanan ensisijaisen aseman sekä evankeliumin vapauden ja kahlitsemattomuuden takia on tärkeää, että saarnatuoli voi olla avoin ja sinne voidaan kutsua saarnaaja myös kirkollisen viran ulkopuolelta.

Oppi kaikkien kristittyjen hengellisestä pappeudesta jäisi teoreettiseksi, ellei sillä olisi käytännön seurauksia ja sovellutuksia. Siksi on perusteltua, että sopiva henkilö voidaan kutsua saarnaamaan myös päiväjumalanpalveluksessa. Alhaalta nouseva

hengellinen elämä voi tälläkin tavalla jäsentyä kirkkoon. Näin saa ilmauksensa eräs myönteinen ulottuvuus virallisen kirkon ja sen hengellisten liikkeiden välisissä suhteissa.

Saarnaaminen on pappisviran keskeinen tehtävä. Maallikolle annettava kutsu saarnata jumalanpalveluksessa on yhteisen pappeuden käytännön sovellutus. Kutsu merkitsee tilapäistä viran piiriin olennaisesti kuuluvaan tehtävään valtuuttamista. Kyseessä on kussakin erityistapauksessa harkittava asia. Lupa ei ole jatkuva, vaan se annetaan tiettyä jumalanpalvelusta varten. Saarnaamislupa ei myöskään anna kenellekään oikeutta vaatia tällaista valtuutusta itselleen.

Luvan antamisella ei tahdota luoda uutta käytäntöä tai levittää maallikkosaarnaa pappien toimialueelle; maallikkojen varsinaiset ja laajimmat tehtävät ovat muualla kuin erityisen viran piirissä. Kysymys on mahdollisuudesta ja vapaudesta, joka perustuu Jumalan sanan vapauteen. Näin myös liitytään siihen seurakunnissa tutuksi tulleeseen käytäntöön, joka tuli aikoinaan mahdolliseksi ja vuosikymmenten aikana tutuksi vanhan saarnalupatutkinnon myötä.

Mikäli saarnalupatutkintojärjestelmästä luovutaan ja yksittäistapauksessa annettavan luvan edellytyksistä edelleen säädetään kirkkojärjestyksessä, piispainkokouksen erillisiä ohjeita KJ 2:6 §:n 4 momentin tarkoittamassa mielessä ei enää tarvittaisi. Piispainkokouksessa käyty keskustelu osoitti, että erityiset ohjeet luvan antamisen edellytyksistä saattaisivat selkeyttämisen sijasta hämärtää asioita. Kirkkojärjestyksen säännöksestä ilmenee, että kyseessä on määrättyjä kriteereitä, tarkkaa harkintaa ja vastuullista arviointia edellyttävä ratkaisu, joka käytännössä tulee kuitenkin kysymykseen lähinnä yksittäisenä erityistapauksena.

Kyseisessä kirkkojärjestyksen säännöksessä (KJ 2:6 §) tarkoitetaan vain ja nimenomaan seurakunnan *päiväjumalanpalveluksen* saarnaa, joka pidetään yleensä seurakunnan pääkirkossa ja jolle on muuhun saarna- ja julistustoimintaan verrattuna asetettava

erityisvaatimuksia. Päiväjumalanpalvelus on kirkon viran päätehtävä. Jumalanpalveluksen toimittaminen, olipa kysymys saarnasta tai alttaripalveluksesta, kuuluu pappisviran tehtäviin. Tätä pääsääntöä voidaan pitää Jumalan sanan ja kirkon järjestyksen mukaisena. Kysymys ei ole maallikkosaarnan häivyttämisestä, vaan tietyn järjestyksen ylläpitämisestä kirkossa.

Kirkkojärjestyksen nykyisen säännöksen mukaan kirkkoherra voi antaa "teologiaa yliopistossa opiskelevalla" luvan saarnata jumalanpalveluksessa. Teologiaa opiskelevilla on nykyään useita suuntautumisvaihtoehtoja opinnoissaan, eivätkä kaikki edes tähtää kirkon virkaan, jota lainsäätäjä kuitenkin on aivan ilmeisesti ajatellut tässä kohdin. Piispainkokous ei pidä välttämättömänä erillistä säännöstä teologian opiskelijan mahdollisuudesta saarnata jumalanpalveluksessa, koska KJ 2:6 § 3 momentiksi tässä esityksessä ehdotettava sanamuoto kattaa vakiintuneen perinteen mukaisen menettelyn.

Seurakunnan kirkkoherralla on yleensä hyvä paikallisten olojen, herätysliikkeiden, paikkakunnalla toimivien kirkollisten järjestöjen ja ihmisten tuntemus. Hän on virkavastuussa seurakunnan jumalanpalveluselämän kokonaisuudesta. Hän voi asemansa ja tietämyksensä perusteella arvioida luvan antamisen edellytyksiä. Hän on osaltaan hoitamassa myös kaitsennan virkaa paikallis-seurakunnassa. Aikaisemmin suoritettu saarnalupatutkinto voi olla yksittäistapauksessa annettavan luvan antamisen mahdollisena perusteena edelleenkin.

Kirkkoherra on joka tapauksessa virkavastuussa seurakunnan sananjulistuksen oikeasta hoitamisesta. Hänen tulee valvoa muutakin seurakunnan toimintaa niin, että se tapahtuu kirkon tunnustuksen ja tehtävän mukaisesti (KJ 6:34 §). Kirkkoherra säätelee tältä osin myös hengellisten liikkeiden puhujien toimintaa, vaikka hänen virkatehtäviinsä ja -asemaansa ei muutoin kuulukaan hengellisten liikkeiden ohjailu.

Kirkkomme tunnustuksen ja järjestyksen mukaan piispa valvoo, että Jumalan sanaa saarnataan kirkon tunnustuksen mukaisesti ja

jumalanpalvelukset toimitetaan määräysten mukaisesti (KJ 18:1 §). Oikeus saarnata on perinteisesti ollut piispan ja tuomiokapitulin valvoma asia. Kirkkoherra on piispalle vastuussa niin jumalanpalveluksen ja pyhien sakramenttien oikeasta hoitamisesta kuin myös muun seurakuntatyön harjoittamisesta kirkon tunnustuksen ja tehtävän mukaisesti (KJ 6:34 § 2-3 mom.). Piispalla ja tuomiokapitulilla on tarvittaessa mahdollisuus vaikuttaa siihen, kuka erityistapauksessa voisi toimia jumalanpalveluksen saarnaajana.

Edellä olevan perusteella piispainkokous kunnioittavasti esittää, että

kirkolliskokous

- 1. muuttaisi kirkkojärjestyksen 2 luvun 6 §:n 3 momentin kuulumaan seuraavasti:
Kirkkoherra voi yksittäistapauksessa kutsua tehtävään sopivan henkilön saarnaamaan jumalanpalveluksessa;*
- 2. kumoaisi kirkkojärjestyksen 2 luvun 6 §:n 4 momentin;*
- 3. muuttaisi kirkkojärjestyksen 23 luvun 1 §:n 2 momenttia siten, että viittaus 2 luvun 6 §:n 4 momenttiin poistetaan; ja*
- 4. ryhtyisi toimenpiteisiin kirkkolain muuttamiseksi siten, että kirkkolain 24 luvun 10 §:n 1 momentin 1. ja 3. kohdista poistetaan maininta saarnaluvasta.*

Lohjalla 11 päivänä helmikuuta 1998

Arkkipiispa

John Vikström

Piispainkokouksen sihteeri

Hannu Juntunen

10 §

Kirkkoherran oikeus myöntää lupa avustaa ehtoollisessa

Kirkolliskokous oli toukokuussa 1997 lähettänyt yleisvaliokunnalle hiippakuntakokouksesityksen 7/1997, joka koskee kirkkoherran oikeutta myöntää lupa ehtoollisessa avustamiseen oman seurakuntansa työ-, virka- ja harjoittelusuhteisille henkilöille määrääjäksi. Koska aloitteella on kosketuskohtia myös kirkon uskoon ja oppiin liittyviin periaatteisiin ja koska piispainkokous hiljattain otti kantaa lähes samanlaiseen aloitteeseen, yleisvaliokunnan I osasto oli kokouksessaan 14.5.1997 päättänyt pyytää aloitteesta piispainkokouksen lausunnon.

Aloitteessa todetaan seuraavaa: "Kirkkojärjestyksen mukaan piispa voi kirkkoherran esityksestä myöntää seurakunnan viranhaltijalle tai luottamushenkilölle tai seurakuntaneuvoston esittämälle muulle jäsenelle oikeuden avustaa ehtoollisen jakamisessa. Järjestely on selkeä, mutta varsin kankea kausiluonteisissa työsuhteissa olevien työntekijöiden osalta. Etenkin rippikoulutyössä joudutaan usein tilanteeseen, että työhön tarvitaan lyhyellä varoitusajalla kirkon virkaan opiskelevia kausityöntekijöitä."

Valmistusvaliokunta totesi aloitteen kosketuskohdista kirkon uskoon ja oppiin seuraavan. Kirkossa on olemassa evankeliumin opettamisen ja sakramenttien jakamisen virka vanhurskauttavan uskon saamista varten (Augsburgin tunnustus, V). Eriyisen viran haltija on Jumalan pelastavan työn väline ja palvelija. Hän ei persoonassaan

kanna mitään erityistä, muista kastetuista poikkeavaa jumalallista armoa. Papeilla on erityinen vastuu ehtoollisen sakramentin asianmukaisesta toimittamisesta. Reformaation perinteiden mukaisesti kukaan ei saanut ilman vokaatiota ja ordinaatiota ryhtyä toimimaan erityisessä virassa julkisesti, ei edes perhepiirissä. Erityisen viran olemassaololla on pyritty turvaamaan ehtoollisen lahjaluonne.

Ehtoollisen valmistaminen ja antaminen toteutuvat erityisen viran palvelustoimien kautta (per), mutta ei kuitenkaan sen ansiosta (propter). Kirkossa kukaan ei saa julkisesti opettaa eikä hoitaa sakramentteja ilman asianmukaista kutsumista (Augsburgin tunnustus, XIV). Luterilaista ehtoollista ei voi viettää ilman yhteiseen pappeteen vihittyjä kristittyjä, mutta ei myöskään ilman erityiseen virkaan vihittyjä sanan- ja sakramenttien palvelijoita (Jolkkonen & Peura, Teologinen Aikakauskirja 1996, 426-429).

Usko syntyy ja vahvistuu synninpäästöstä, evankeliumin sanan kuulosta ja sakramenttien käytöstä. Ehtoollisen sakramenttiin sisältyy koko evankeliumi ja koko kolmas uskonkohta (Augsburgin tunnustuksen puolustus, XII, 42; Iso katekismus V, 32).

Aiemmin piispainkokous on käsitellyt lähes samanlaista aloitetta. Kirkolliskokous päätti marraskuussa 1994 pyytää piispainkokousta tutkimaan kysymystä luvan myöntämisestä ehtoollisavustajille (edustaja-aloite 4/1994). Aloitteessa esitettiin, että kirkkoherra voisi myöntää seurakunnan viranhaltijalle, luottamushenkilölle tai muulle henkilölle oikeuden avustaa ehtoollisen

jakamisessa. Piispainkokous käsitteli asiaa kokouksissaan 14.-15.2.1995 (10 §) ja 12.-13.9.1995 (10 §) ja päätti, ettei aloite anna aiheutta toimenpiteisiin.

Kirkkojärjestyksen mukaan piispa valvoo, että sakramenteja oikein jaetaan Kristuksen asetuksen mukaan (KJ 18:1,2). Kirkkoherra on vastuussa pyhien sakramenttien oikeasta hoitamisesta (KJ 6:34,2).

Aloitteessa puhutaan tilapäisistä tai kausiluonteisista mahdollisuuksista toimia ehtoollisen jaossa avustajana. Kysymyksiä herättää aloitteessa mainittu kirkon virkaan opiskeleva kausityöntekijä. Tulisiko tässä tehdä ero pappisvirkaan valmistuvan ja esimerkiksi nuorisotyönohjaajaksi valmistuvan välillä? Nykyisin voimassa olevan kirkkojärjestyksen mukaisesti on todettava, että kirkkomme ymmärtää ehtoollisen jaossa avustamisen kuuluvan kirkon pappisviran tehtäviin, muttei pelkästään pappisviran (lehtorit) eikä myöskään vain viran tehtäviin (piispan antama lupa). Kysymys on siis poikkeustapauksista ja hienosäädöstä. Keskustelu suuntautuu pääasiassa kahteen kysymykseen: kuka antaa luvan (piispa vai kirkkoherra) ja kenelle lupa annetaan (muu kuin papin viran haltija, luottamushenkilö, seurakunnan jäsen vai mahdollisesti muun seurakunnan jäsen, mutta tässä seurakunnassa kausiluontoisesti työskentelevä kirkon virkaan opiskeleva työntekijä).

Piispainkokouksen istunnossa 16.-17.9.1997 (7 §) asiasta käydyssä keskustelussa kävi ilmi, että piispainkokouksen kanta asiassa oli oleellisesti muuttunut siten, että nyt olisi valmiutta mennä pidemmälle kuin kirkolliskokouksen aloitteessa esitetään. Asian eteneminen edellytti uutta,

piispainkokouksen tekemää esitystä. Mainitussa istunnossa asia palautettiin valmistusvaliokunnalle siinä tarkoituksessa, että laaditaan sekä yleisvaliokunnan pyytämä lausunto että erillinen esitys kirkolliskokoukselle. Asiaa valmistellessaan valmistusvaliokunnan tuli ottaa huomioon istunnossa käydyt keskustelut sillä tavoin, että yksittäistapauksessa annettava lupa saarnata päiväjumalanpalveluksessa (6 §) ja kirkkoherran oikeus myöntää lupa avustaa ehtoollisessa (7 §) ovat linjassa keskenään.

Valmistusvaliokunta oli laatinut ehdotukset piispainkokouksen lausunnoksi kirkolliskokouksen yleisvaliokunnalle kirkkoherran oikeudesta myöntää lupa avustaa ehtoollisessa ja piispainkokouksen esitykseksi kirkolliskokoukselle kirkkoherran oikeudesta kutsua tehtävään sopiva henkilö avustamaan ehtoollisen jakamisessa.

Yleiskeskustelussa käyttivät puheenvuoron Sariola, Erik Vikström, Huotari, Pihkala ja Mäkeläinen.

Asian yksityiskohtaisessa käsittelyssä ryhdyttiin täsmen­ tämään valmistusvaliokunnan lausunto- ja esitysluon­ noksen sanamuotoja. Tässä yhteydessä ilmeni, että piispainkokous halusi kuitenkin tehdä esityksen menette­ lyistä, miten myönnetään pysyvä lupa avustaa ehtoollisen jakamisessa. Valmistusvaliokunnan taholta todettiin, että edellisessä istunnossa annettiin tehtäväksi valmistella esitys, jonka mukaan pysyvän luvan käytännöstä luovu­ taan ja kirkkoherra voi tietyillä ehdoilla yksittäis­ tapauksessa kutsua ehtoollisavustajan tarvittaessa. Nyt käydyssä keskustelussa pohdittiin mm., tulisiko kirkko­ herran kuulla kirkkoneuvostoa/seurakuntaneuvostoa en-

nen luvan myöntämistä tietyille henkilölle.

Koska piispainkokouksen muuttunut kanta vaikuttaa olennaisesti kirkolliskokoukselle tehtävän esityksen sanamuotoon sekä mahdollisesti myös kirkolliskokouksen yleisvaliokunnalle annettavaan lausuntoon, piispainkokous päätti

palauttaa asian valmistusvaliokunnan uudelleen käsiteltäväksi.

11 §

Uurnahautoihin liittyvien muistolaattojen säilyttäminen ja muistolehtoihin anonyymina hautaaminen

Tampereen hiippakunnan tuomiokapituli oli 24.9.1997 tehnyt piispainkokoukselle aloitteen, joka koskee uurnahautoihin liittyvien muistolaattojen säilyttämistä ja muistolehtoihin anonyymina hautaamista. Kirkon hautausmaa-asiain neuvottelukunta oli 19.12.1997 antanut asiasta lausuntonsa piispainkokoukselle.

Tampereen hiippakunnan tuomiokapitulin aloitteessa todetaan, että lähivuosina yhä useammat uurnahauta-alueet ja muistolehdot saavuttavat iän, jolloin niissä olevien hautojen hallintaoikeus päättyy. Tällöin joudutaan harkitsemaan myös uurnahautoihin kuuluvien muistolaattojen mahdollista poistamista niille varatuilta paikoilta. Muistolaattojen poistaminen on kuitenkin arka asia. Omaisten tunteita ja vainajien muistoa ei saa loukata.

Anonyymihautaus tarkoittaa tuhkan sirottelua muistolehtoon siten, että vainajasta ei jää hautausmaalle minkäänlaista muistomerkkiä. Tampereen tuomiokapitulin aloitteessa viitataan kristilliseen hautauskulttuuriin, jonka mukaisesti tulisi molempien mainittujen asioiden osalta löytää yhteinen linja noudatettavaksi kaikilla kirkon omistamilla ja hoitamilla hautausmailla ainakin kirkon jäseniin nähden. Kysymyksessä on samalla tärkeä kirkolle kuuluva kasvatustehtävä, joka kuuluu nimenomaan piispainkokoukselle. Ongelmana saattaa olla kristilliselle ajattelutavalle vieraiden vaikutteiden leviäminen jopa kirkon omien jäsenten keskuuteen.

Valmistusvaliokunta oli laatinut asiasta seikkaperäisen muistion, jossa tarkasteltiin asiaan liittyviä näkökohtia. Muistiossa todettiin mm., että seurakuntien ei ole syytä poistaa vainajan muistomerkkiä uurnahautapaikalta kevein perustein. Asiassa on syytä päästä sopimukseen vainajan omaisten kanssa tai varmistauduttava siitä, että vainajalla ei enää ole elossa lähiomaisia. Hautapaikan uudelleen käyttämiseen ja samassa yhteydessä tapahtuvaan muistomerkin poistamiseen tulisi olla perusteltu syy. Tällaisessakin tapauksessa vainajan nimilaatan, mikäli mahdollista, tulisi säilyä hautapaikan läheisyydessä.

Kirkon jäsenen anonyymihautausta voidaan tarkastella monelta kannalta. Riittävän pitkällä aikavälillä tarkasteltuna miltei jokaisen ihmisen hauta muuttuu anonyymiksi. Yleensä hauta käytetään kohtuullisen ajan kuluttua uudestaan. Tietystä näkökulmasta ajateltuna anonyymihautaus ainoastaan nopeuttaa tätä prosessia.

Toisen näkökulman tarjoaa sielunhoidollinen aspekti. Vainajan omaisten ja tuttavien kannalta kuolleen muisteleminen haudalla käynteineen muodostaa osan surutyöstä. Samalla omaiset ja tuttavat voivat osoittaa kunnioitusta vainajaa ja hänen elämäänsä kohtaan. Anonyymien haudauksen kohdalla tällainen surutyö saattaa vaikeutua ja kristillisen hautaustavan konkreettisuus ohentua.

Tosiasiallisesti anonyymihautaukseen on jouduttu suostumaan ainakin kriisitilanteiden yhteydessä (esim. sota, Estonian uppoamisen kaltainen katastrofi tai menneiden vuosisatojen laajat tautiepidemiat). Tällöinkin vainajien siunaaminen (ilman ruumiin läsnäoloakin) on pyritty hoitamaan kristillistä tapaa noudattaen. Kirkkojärjestyksessä säädetään seurakunnan jäsenen hautaamisesta seurakunnan hautausmaahan (kirkkojärjestyksen 17 luvun 4 §). Tätä määräystä onkin pidettävä pääsääntönä, joka estää seurakunnan jäsenen hautaamisen muualle kuin hautausmaalle, mikäli tämä suinkin on mahdollista.

Kaikkivaltias Jumala tuntee jokaisen ihmisen. Vaikka ruumiimme katoaisi, säilyy kristityllä toivo iankaikkisesta elämästä. Kristityn persoona ei Jumalan edessä voi kadota. Tästä näkökulmasta ajateltuna anonyymihautaus ei muodosta ongelmaa. Toisaalta anonyymihaudauksen taustalla saattaa olla jonkin tyyppinen panteistinen ajattelutapa ihmisen sulautumisesta luontoon tai maailmankaikkeuteen. Tällainen käsitys on kristinuskolle vieras.

Hautausta on syytä pohtia myös kristillisen tapakulttuurin näkökulmasta. Hautausmaahan hautaamista siten, että vainajasta jää muistomerkki ainakin hänet muistaneiden

ihmisten sukupolvien ajaksi, on pidettävä arvokkaana perinteenä. Hautausmaalla omaisten sielunhoidollinen näkökulma muuttuu jossain kohdin hautausmaakulttuuriksi, jossa ihmisyhteisö ilmaisee olemuksensa. Yksilön kuuluminen osaksi laajempaa yhteisöä kuvataan hautausmaalla kristillisen tunnuksen omaavalla merkillä, johon ihmisen nimi on kaiverrettu. Tästä näkökulmasta anonyymihautaus muodostaa ongelman.

Valmistusvaliokunta ehdotti, että piispainkokous kävisi jatkovalmistelua varten keskustelun Tampereen hiippakunnan tuomiokapitulin aloitteen pohjalta.

Koska istunnon tässä vaiheessa asian monipuoliselle tarkastelulle ei ollut aikaa, piispainkokous päätti

siirtää asian käsittelyn seuraavaan istuntoon.

12 §

Lahden ammattikorkeakoulun eräät koulutussuunnitelmat

Lahden ammattikorkeakoulun Diakonian instituutin toimesta oli keväällä 1997 toimitettu piispainkokouksen kansliaan tiedoksi seuraavien diakonian koulutusohjelman sisältyvien suuntautumisvaihtoehtojen koulutussuunnitelmat:

1. diakonissa-sairaanhoitajan suuntautumisvaihtoehto (140 ov), joka johtaa terveystieteiden ammattikorkeakoulututkintoon ja antaa piispainkokouksen hyväksymän kelpoisuuden diakonissan virkaan;

2. diakoniatyön suuntautumisvaihtoehto (140/80-100 ov), joka johtaa sosiaali- ja terveysalan ammattikorkeakoulututkintoon ja antaa piispainkokouksen hyväksymän kelpoisuuden kirkon diakonian virkaan; sekä
3. yhteisöpedagogiikan suuntautumisvaihtoehto (140/80-100), joka johtaa sosiaali- ja terveysalan ammattikorkeakoulututkintoon ja antaa piispainkokouksen hyväksymän kelpoisuuden kirkon diakonian virkaan.

Suuntautumisvaihtoehdot 2 ja 3 on tarkoitettu ammattikorkeakoulututkintoon johtavaksi, n. 2,5 vuotta kestäväksi täydennyskoulutukseksi diakoniatyöhön soveltuvan opistoasteen tutkinnon pohjalta. Suuntautumisvaihtoehdon 2 mukainen koulutus on alkanut tammikuussa 1997 ja vaihtoehdon 3 mukainen elokuussa 1997.

Piispainkokouksen tehdessä 17.-18.9.1996 pidetyssä istunnossaan päätöksen (9 ja 21 §) ammattikorkeakoulututkinnon hyväksymisperusteista yhtenä käytännön tarkoituksena oli, että oppilaitosten ei tarvitse erikseen virallisesti hyväksyttää kaikkia koulutussuunnitelmiaan piispainkokouksessa, vaan niiden antama koulutus on piispainkokouksen hyväksymää, mikäli koulutusohjelma täyttää piispainkokouksen päätöksessä määritellyt ehdot.

Samassa yhteydessä ammattikorkeakouluja pyydettiin toimittamaan kirkollisiin kelpoisuuksiin tähtäävät koulutussuunnitelmat tiedoksi piispainkokoukselle. Koska piispainkokouksen päätöksen tulkinta voi koulutussuunnitelmien kehittämisen yhteydessä aiheuttaa keskustelun tarvetta, piispainkokous pyysi kirkkohallituksessa toimivaa amatillisen koulutuksen yhteistyöryhmää (puh. joht. kirkkoneuvos Heikki Mäkeläinen) toimimaan keskustelu-

elimenä. Tämän yhteistyöryhmän muodostavat kirkon keskushallinnossa työskentelevät koulutuksen asiantuntijat. Ammattikorkeakoulujen koulutussuunnitelmista käytäviä neuvotteluja varten työryhmää täydennettiin diakonia- ja nuorisotyön sekä oppilaitosten edustajilla. Näillä toimenpiteillä pyrittiin varmistamaan, että koulutussuunnitelmat tulevat tarvittaessa viralliseen käsittelyyn piispainkokouksessa.

Piispainkokouksen sihteeri oli neuvotellut Lahden ammattikorkeakoulun em. suunnitelmista kirkon diakonia- ja yhteiskuntatyön keskuksen diakoniasihteerin Kaarina Lappalaisen kanssa. Suunnitelmien tarkastelussa ilmeni, että erityisesti suuntautumisvaihtoehtoihin 2 ja 3 liittyi kysymyksiä, joiden takia oli aiheellista käsitellä ao. suunnitelmat piispainkokouksessa. Suunnitelmia oli piispainkokouksen sihteerin pyynnöstä tarkasteltu 8.10.1997 KDYK:n diakoniakoulutuksen seurantaryhmässä, jonka muistio 8.10.1997 toimitettiin piispainkokoukselle. Muistion liitteenä oli seurantaryhmän 6.7.1995 esittämä arvio Lahden diakoniaopiston suunnitelmasta diakoniatieteen koulutusohjelmaksi.

Diakoniakoulutuksen seurantaryhmä suhtautui kriittisesti Lahden ammattikorkeakoulussa kehiteltävänä olevaan diakoniatieteeseen, jota eri yhteyksissä on tarjottu kirkon diakonian virkaan kelpoistavaksi koulutukseksi. Suuntautumisvaihtoehdot 2 ja 3 näyttävät pääasiassa perustuvan diakoniatieteelle, joka kuitenkin on vielä liian keskeneräinen voidakseen olla perustana diakonian virkaan kelpoistavalle koulutukselle.

Diakoniakoulutuksen seurantaryhmän mielestä ammattikorkeakoulujen ei tulisi luoda enää uusia koulutusohjelmia vaan kehittää nykyisiä. Monenlaiset koulutusohjelmat aiheuttavat seurakunnissa epätietoisuutta ja vaikeutta arvioida saatua koulutusta ja kelpoisuutta diakonian virkaan. Koulutusohjelmissa tulisi näkyä selvästi, mihin yhteiskunnalliseen ammattiin ne kelpoistavat ja miten ne kelpoistavat diakonian virkaan. Seurantaryhmä vetosi siis ns. kaksoiskelpoisuuden ajatukseen.

Lahden ammattikorkeakoulun nyt esittämistä koulutus-suunnitelmista diakonissa-sairaanhoitajan suuntautumisvaihtoehto (1) oli diakoniakoulutuksen seurantaryhmän toteamuksen mukaan pitkään kehitetty ohjelma, ja se antaa kelpoisuuden diakonian virkaan.

Diakoniakoulutuksen seurantaryhmän mielestä diakoniatyön suuntautumisvaihtoehdon (2) hyväksyttävyyttä edellyttää, että pohjakoulutuksena vaadittavan diakoniatyöhön soveltuvan opistoasteen tutkinnon tulee olla sosiaali- ja terveysalan tutkinto. Itse koulutussuunnitelmasta puuttuvat diakoniatyön ammatilliseen osaamiseen tähtäävät menetelmälliset opinnot sekä asiakastyön valmiudet. Teologiset opinnot eivät vastaa piispainkokouksen edellyttämää sisältöä. Suuntautumisvaihtoehto soveltuu seurantaryhmän mielestä täydennyskoulutukseksi muttei ammatilliseksi diakonian virkaan kelpoistavaksi tutkinoksi.

Kolmannesta suuntautumisvaihtoehdosta seurantaryhmä totesi, että yhteiskunnalliseen osaamiseen tähtäävä sisältöaines on heikko ja sosiaalialan metodiset taidot puuttuvat. Koulutusohjelma on liian kapea-alainen tämän

päivän diakoniatyöhön, eikä se anna työssä tarvittavia tietoja ja taitoja. Piispainkokouksen edellyttämät teologiset opinnot puuttuvat. Tämäkin suuntautumisvaihtoehto sopii täydennyskoulutukseksi, muttei anna kelpoisuutta diakonian virkaan.

- - - - -

Samassa yhteydessä diakoniakoulutuksen seurantaryhmä ehdotti piispainkokoukselle, että diakonian virkaan tulevalta edellytettäisiin yhteiskunnallisena kelpoisuutena opisto- tai ammattikorkeakoulutasoinen sosiaali- tai terveystieteiden tutkinto. Seurantaryhmä viittasi ammattikorkeakoulututkinnon hyväksymisperusteista 17.-18.9.1996 tehtyyn piispainkokouksen päätökseen, jonka yhteydessä piispainkokous määritteli vain kirkollisen koulutuksen sisällön. Aikaisemmin piispainkokous määritteli tarkasti diakoniakoulutuksen sisällön ja yhteiskunnallisen tason.

Diakoniaopistot ovat tulkinneet piispainkokouksen uutta päätöstä siten, että myös muista ammateista (esim. metsäteknikko, tiedottaja) voidaan vain kirkollisella koulutuksella pätevoidyä diakonian virkaan. Seurantaryhmä haluaa pitää kiinni siitä, että kirkon diakoniatyöntekijät ovat *sosiaali- ja terveystieteiden* ammattilaisia. Kirkolliseen kelpoisuuteen edellytettävät ammattikorkeakoulututkinnot tulisi rajata tämän mukaisesti.

Diakoniakoulutuksen seurantaryhmä pyysi piispainkokoukselta myös kannanottoa *oppisopimusteitse* diakonian virkaan kouluttamisesta, josta on esitetty kyselyjä koulutuksen edustajille. Oppisopimuskoulutus on kehittelyn alaisena. Sitä sovelletaan lähinnä toisen asteen ja

opistoasteen koulutuksessa. Tällä hetkellä on voimassa opetusministeriön päätös (22.4.1996), jonka mukaan oppisopimuskoulutusta ei voida järjestää sosiaali- ja terveysalan opistoasteen tutkintoihin. Seurantaryhmän mielestä tuskin voidaan ajatella diakonian virkaan kelpoistavaa koulutusta yhden ohjaajan alaisena yhdessä seurakunnassa. Oppisopimuskoulutus ei järjestelmänä ole tarpeellinen, koska koulutusohjelmien pohjalta voidaan laatia yksilöllinen aikuiskoulutussuunnitelma, jossa voidaan joustavasti ottaa huomioon aikaisemmat opinnot ja työkokemus.

Kirkkohallituksen ammatillisen koulutuksen yhteistyöryhmä on ollut sitä mieltä, että oppisopimuskoulutus ei ole ajankohtainen ammattikorkeakouluopetuksessa yleensäkään eikä myöskään diakonian virkaan kelpoistavassa koulutuksessa. Sen sijaan se voi tulla kysymykseen esim. lastenohjaajien koulutuksessa.

- - - - -

Valmistusvaliokunta yhtyi diakoniakoulutuksen seurantaryhmän Lahden ammattikorkeakoulun koulutussuunnitelmista esittämiin näkökohtiin. Diakoniatieteen kehittäminen on mielenkiintoinen haaste, eikä tätä kehittämistyötä tule sellaisenaan torjua piispainkokouksen taholta. Toinen kysymys on, mitä on edellytettävä tutkinnolta, jonka tulee johtaa korkeaan ammatilliseen osaamiseen.

Diakonissa-sairaanhoitajan suuntautumisvaihtoehto (1) noudattaa pääpiirteittäin aikaisempaa vastaavaa suunnitelmaa, jonka piispainkokous on hyväksynyt 14.-15.9.1993 (15 ja 34 §) käsitellessään Lahden ammatti-

korkeakoulun kokeilusuunnitelmia.

Diakoniatyön suuntautumisvaihtoehto (2) voi antaa kelpoisuuden kirkon diakonian virkaan ainoastaan sillä edellytyksellä, että opiskelijalla on pohjakoulutuksena sosiaali- tai terveystieteiden tutkinto. Tämän lisäksi on koulutussuunnitelmaan huomattavasti lisättävä mm. Raamattuun, kristinoppiin ja seurakunnan toimintaan liittyvää perustietoutta sekä työmenetelmien hallintaa.

Yhteisöpedagogiikan suuntautumisvaihtoehto (3) ei sellaisenaan anna kelpoisuutta kirkon diakonian virkaan. Tästäkin suunnitelmasta puuttuu välttämätön kirkollinen perustietous ja diakonian ammatillinen hallinta. Suunnitelman hyväksyttävyyttä diakoniksi kelpoistavana koulutuksena - mikä lienee tarkoitus - edellyttää tämän aineksen sisältymistä pohjakoulutukseen ja/tai koulutussisältöjen huomattavaa täydentämistä. Suunnitelma sisältää hyviä ajatuksia, muttei anna riittäviä valmiuksia työhön. Koulutus voisi toimia täydennyskoulutuksena, muttei perusammattiin kelpoistavana.

- - - - -

Valmistusvaliokunta ehdotti, että piispainkokous ottaisi tässä yhteydessä kantaa myös diakoniakoulutuksen seurantaryhmän tekemisiin muihin ehdotuksiin. Kysymyksessä ovat merkittävät kirkollista koulutusta koskevat asiat, joista piispainkokouksen tulee päättää ja jotka eri tavoin ovat koko ajan vireillä piispainkokouksessa.

Valmisteltaessa piispainkokouksen päätöstä ammattikorkeakoulututkinnon hyväksymisperusteista (17.-18.9.1996;

9 ja 21 §) olivat taustana Diakonia-ammattikorkeakoulun eräät koulutussuunnitelmat, jotka rakentuivat ammattikorkeakoulututkinnon laaja-alaisuuden periaatteelle ja joissa tähdättiin diakonian ja kasvatuksen koulutuksen integrointiin. Piispainkokouksen päätöksellä määriteltiin kirkon diakonian ja nuorisotyön virkoihin kelpoistavaan tutkintoon sisältyvän kirkollisen tieto- ja ammattiaineksen minimiehdot. Näihin ehtoihin liittyy vaatimus itse tutkinnon suorittamisesta. Erillinen 60 ov:n "kirkollinen paketti" ei siis yksin riitä.

Tässä yhteydessä piispainkokous ei ottanut täsmällistä kantaa, mitä muuta tutkintoon voi tai tulee sisältyä. Tutkintojen kehittämiseksi haluttiin jättää jonkin verran pelivaraa. Erityisesti haluttiin jättää avoimeksi mahdollisuus koulutuksen integrointiin siten, että samalla tutkinnolla voisi hankkia kaksi kirkollista kelpoisuutta, käytännössä diakonin ja nuorisotyön ohjaajan. Yhtenä mahdollisuutena oli ajatus kasvatukseen erikoistuneen diakonin koulutuksesta, joskin Diakonia-ammattikorkeakoulun ao. koulutussuunnitelmaa pidettiin vielä keskenäisenä.

Piispainkokous suhtautui myönteisesti koulutussisältöjen integrointiin silloin kun se on luontevaa sisältöjen kannalta, muttei pitänyt mahdollisena esimerkiksi diakonin ja nuorisotyön ohjaajan kelpoisuuksien saavuttamista jokseenkin samoilla opinnoilla. Molemmissa on kysymys vaativista ammateista, joissa edellytetään vahvaa ammatillista osaamista. Piispainkokous ei siis halunnut luopua pääsäännöstä, että tietty tutkinto tuottaa määrätyn seurakuntatyössä tarvittavan ammatillisen osaamisen ja kelpoisuuden, eikä myöskään ryhtynyt ennakoimaan

laaja-alaisen diakonaatin mahdollista toteuttamista.

Useissa keskusteluissa valtion koulutusviranomaisten kanssa on ilmennyt, että kirkon on syytä jatkuvasti pitää kiinni ns. kaksoiskelpoisuudesta. Kirkon diakonian ja nuorisotyön virkoihin valmistuvien tulee saada myös vastaava yhteiskunnallinen kelpoisuus. Tämä on kaikkien osapuolten edun mukaista. Kirkko ei tietenkään voi määrätä yhteiskunnallisesta kelpoisuudesta eikä siihen vaadittavan koulutuksen sisällöstä, mutta kirkon edustajat ovat mukana koulutussuunnitelmien kehittämisessä ja ovat niistä tarkoin selvillä.

Diakoniakoulutuksen seurantaryhmä toivoi, että piispainkokous ottaisi myös nykytilanteessa selvän virallisen kannan kaksoiskelpoisuuden puolesta. Tämä tarkoittaa käytännössä, että diakonian virkakelpoisuuteen edellytettävän ammattikorkeakoulututkinnon tulisi olla nimenomaan sosiaali- tai terveystieteiden tutkinto. Vastaavasti kirkon nuorisotyön ohjaajalta edellytettäisiin nuorisotyön tai vapaa-aikatoiminnan tutkinto. Tämä merkitsisi, että kirkon sisäisen "yhdistelmäkelvottomuuden" (diakoni+nuorisotyön ohjaaja) saavuttaminen ei olisi mahdollista ainakaan 140 ov:n tutkinnon puitteissa. Tämä ei estä suorittamasta lisäopintoja. Koulutussisältöjen integrointia on aiheellista kehittää, mutta nykytilanteessa on tärkeämpää pitää kiinni kaksoiskelpoisuudesta kuin rakentaa koulutusta harvinaisten tai kuvitteellisten toimenkuvien varaan.

Oppisopimuskoulutuksesta valmistusvaliokunta totesi, ettei sellainen ainakaan nykytilanteessa sovellu kirkon diakonian virkaan kelpoistavaksi koulutukseksi.

Asiasta käyttivät puheenvuoron Erik Vikström ja Rimpiläinen, jotka kannattivat tehtyä ehdotusta.

Valmistusvaliokunnan ehdotuksen mukaisesti piispainkokous päätti

1. *ilmoittaa Lahden Ammattikorkeakoulun Diakonian instituutille, että diakonian koulutusohjelman diakoniatyön suuntautumisvaihtoehto (2) ja diakonian koulutusohjelman yhteisöpedagogiikan suuntautumisvaihtoehto (3) antavat piispainkokouksen 17.-18.9.1996 (9 ja 21 §) tekemässä päätöksessä tarkoitetun kelpoisuuden kirkon diakonian virkaan ainoastaan sillä edellytyksellä, että opiskelijan pohjakoulutuksena on sosiaali- tai terveystieteiden tutkinto. Tämän lisäksi kyseisiin koulutussuunnitelmiin on huomattavasti lisättävä mm. Raamattuun, kristinoppiin ja seurakunnan toimintaan liittyvää perustietoutta sekä ammatilliseen osaamiseen tähtäävää opetusta;*
2. *täsmentää 17.-18.9.1996 (9 ja 21 §) tekemäänsä päätöstä ammattikorkeakoulututkinnon hyväksymisperusteista toteamalla, että*
 - *kelpoisuuden kirkon diakonian virkaan antaa piispainkokouksen määrittelemien ehdoin sosiaali- tai terveystieteiden ammattikorkeakoulututkinto,*
 - *kelpoisuuden kirkon nuorisotyön ohjaajan virkaan antaa piispainkokouksen määrittelemien ehdoin nuorisotyön tai vapaa-aikatoiminnan ammattikorkeakoulututkinto; ja*
3. *todeta, että kirkon diakonian viran kelpoisuutta ei voida saavuttaa oppisopimuskoulutuksella.*

13 §

Alimman asteen kanttorin tutkinto Sibelius-Akatemiassa

Sibelius-Akatemiaan on muiden korkeakoulujen tavoin luotu uusi alempi korkeakoulututkinto (120 opintoviikkoa), josta käytetään nimitystä *musiikin kandidaatin tutkinto*. Sibelius-Akatemian ylempi tutkinto (180 ov) on *musiikin maisterin* tutkinto. Piispainkokouksen asettama kanttorikoulutustoimikunta oli kirjeellään 10.12.1997 esittänyt uuden musiikin kandidaatin tutkinnon hyväksymistä alimman asteen kanttorin virkaan kelpoistavaksi tutkinnoksi.

Piispainkokous on viimeksi antanut päätöksen kanttorin virkaan vaadittavista tutkinnoista 21.9.1994 (TM 66). Tätä päätöstä on muutettu 14.2.1996 (TM 72) Sibelius-Akatemian tutkinnonuudistuksen takia siten, että keskimmäisen asteen kanttorin viran kelpoisuusehdoksi on määritelty sekä uusi musiikin maisterin tutkinto että ennen 1.8.1995 suoritettu eli vanha musiikin kandidaatin tutkinto. Piispainkokouksen päätöksen (13.-14.2.1996, 15 §) valmistelumuistiossa todettiin, että kanttorikoulutustoimikunta voi sopivassa yhteydessä ottaa kantaa, millä edellytyksillä uusi musiikin kandidaatin tutkinto antaa kelpoisuuden kanttorin virkaan. Tässä yhteydessä ajateltiin nimenomaan C-kanttorin kelpoisuutta.

Piispainkokouksen istunnossa 12.-13.9.1995 (15 §) päätettiin hyväksyä musiikkialan toisen eli kouluasteen kirkkomuusikon tutkinnon opetussuunnitelman perusteet

C-kanttorin virkaan vaadittavan koulutuksen opetus-suunnitelman perusteiksi. Istunnossa 16.-17.9.1997 (10 §) puolestaan oli esillä C-kanttorin tutkinnon muuttaminen ammattikorkeakoulututkinnoksi konservatorioiden liittyessä ammattikorkeakoulujärjestelmään. Piispainkokous kehotti kanttorikoulutustoimikuntaa jatkamaan tätä asiaa koskevan piispainkokouksen päätöksen valmistelua.

Koulutusjärjestelmän nopea kehitys on siis aiheuttanut, että kirkkojärjestyksen 6 luvun 40 §:n ja 41 §:n 1 momentin mukainen kanttorinviran kelpoisuusehtona olevan tutkinnon hyväksyminen on etsittävä piispainkokouksen useasta eri päätöksestä.

Valmistusvaliokunnan mielestä piispainkokouksen päätös kanttorin virkaan vaadittavista tutkinnoista on kirjoitettava kokonaan uudestaan nyt tiedossa olevan tutkintojärjestelmän mukaisesti ja noudattaen soveltuvin osin viimeksi annetun kattavan päätöksen (TM 66/ 21.9.1994) jaottelua. Tähän runkoon tulee sijoittaa kanttorikoulutustoimikunnan alustavasti valmisteleva päätös, millä edellytyksillä konservatorioiden ammattikorkeakoulututkinto antaa C-kanttorin kelpoisuuden.

Valmistusvaliokunta yhtyi kanttorikoulutustoimikunnan 10.12.1997 tekemään esitykseen, jonka mukainen päätös on selvyyden vuoksi syytä tehdä jo nyt.

Asiasta ei syntynyt keskustelua.

Valmistusvaliokunnan ehdotuksen mukaisesti piispainkokous päätti

1. *kirkkolain 2 luvun 3 §:n 2 momentin ja kirkkojärjestyksen 6 luvun 41 §:n 1 momentin nojalla todeta, että Sibelius-Akatemian kirkkomusiikin koulutusohjelman evankelis-luterilaisen suuntautumisvaihtoehdon mukainen musiikin kandidaatin tutkinto (120 opintoviikkoa) antaa kelpoisuuden alinta tutkintoa edellyttäviin kanttorin virkoihin;*
2. *pyytää kanttorikoulutustoimikuntaa valmistelemaan piispainkokouksen uuden päätöksen kanttorin virkaan vaadittavista tutkinnoista käyttäen soveltuvin osin runkona 21.9.1994 annettua aikaisempaa vastaavaa päätöstä (TM 66) sekä ottaen huomioon mainitun päätöksen jälkeen tapahtuneet koulutusjärjestelmän muutokset.*

14 §

Teologian maisterin tutkinto Joensuun yliopistossa

Oulun hiippakunnan piispa Olavi Rimpiläinen oli kirjeellään 23.10.1997 esittänyt, että piispainkokous tekisi periaatepäätöksen, millä ehdoilla Joensuun yliopistossa suoritettu teologian maisterin tutkinto on pappisviran kelpoisuusvaatimukseksi hyväksyttävä tutkinto.

Piispainkokous on istunnossaan 13.-14.2.1996 (8 §) tehnyt päätöksen pappisvirkaan ja lehtorinvirkaan vaadittavasta teologisesta tutkinnosta (TM 70/13.2.1996). Piispainkokouksen toimivalta tässä asiassa on määritelty kirkkojärjestyksen 5 luvun 2 §:n 1 momentin 2 kohdassa (pappisvirka) ja 6 luvun 35 §:n 1 momentissa (lehtorinvirka). Mainitun päätöksen käytännön taustana olivat

Helsingin yliopiston ja Åbo Akademin teologisten tiedekuntien uudet tutkintojärjestelmät. Joensuun yliopiston humanistisessa tiedekunnassa suoritettavasta teologian maisterin tutkinnosta ei tuolloin ollut käytettävissä tarkkoja tietoja. Piispainkokouksen päätöksessä viitataan kuitenkin teologisista tutkinnoista annettuun asetukseen (517/1995), jonka mukaan (1 §) tutkintoja voidaan suorittaa myös Joensuun yliopistossa.

Joensuun yliopiston humanistisessa tiedekunnassa voidaan teologisista tutkinnoista annetun asetuksen (517/1995) perusteella ja uuden tutkintojärjestelmän (1.8.1995-) mukaisesti suorittaa teologian kandidaatin, teologian maisterin, teologian lisensiaatin sekä teologian tohtorin tutkinnot. Perustutkinnon koulutusohjelma koostuu yleis-, perus-, aine- ja syventävistä opinnoista. Koulutusohjelma jakautuu teologin, kirkkomuusikon ja aineenopettajan suuntautumisvaihtoehtoihin, joista viimeksi mainittu voi johtaa yhden tai kahden aineen opettajan pätevyyteen.

Teologin suuntautumisvaihtoehto sisältää teologian kandidaatin tutkinnossa yleisopintoja 20 ov, perusopintoja 23 ov, aineopintoja 77 ov (näistä teologisia aineopintoja 65 ja vapaastivalittavia 12 ov) eli yhteensä 120 ov. Teologian maisterin tutkintoon (160 ov) vaaditaan lisäksi 40 ov syventäviä opintoja.

Varsinaiset teologiset oppiaineet ovat 1) eksegetiikka, 2) kirkkohistoria, 3) systemaattinen teologia ja patristiikka, 4) käytännöllinen teologia sekä 5) kirkkomusiikki.

Helsingin yliopiston ja Joensuun yliopiston teologisten opintojen opintojärjestelmät poikkeavat jonkin verran toisistaan oppiaineiden jaottelussa sekä mm. opintojen sijoittamisessa yleis-, kieli-, perus- ja aineopintoihin. Opintojen vertailussa on kuitenkin kiinnitettävä päähuomio opintojen sisältöön ja laajuuteen. Valmistusvaliokunta oli sisällyttänyt muistioonsa eräitä näkökohtia opintojen vertailusta.

Kirkon teologikoulutustoimikunta oli käsitellyt piispa Olavi Rimpiläisen esitystä kokouksessaan 29.1.1998. Teologikoulutustoimikunnan mielestä ennen varsinaisen päätöksen tekemistä tulisi teologisilta tiedekunnilta pyytää lausunto, miten Joensuun yliopistossa suoritettua teologian maisterin tutkinnon opinnot vastaavat Helsingin yliopistossa tai Åbo Akademiassa suoritettua piispainkokouksen päätöksen mukaista pappisvirkaan kelpoistavaa tutkintoa.

Valmistusvaliokunnan mielestä Joensuun yliopiston teologian maisterin tutkinnon asema pappisvirkaan tai lehtorinvirkaan vaadittavana tutkintona on asianmukaista täsmentää, vaikka käytännön tapauksia olisikin melko vähän. Piispainkokouksen päätöstä pappisviran ja lehtorinviran kelpoisuusvaatimukseksi hyväksyttävästä teologisesta tutkinnosta (TM 70/13.2.1996) valmistusvaliokunta ehdotti täydennettäväksi Joensuun yliopistossa suoritettua teologian maisterin tutkinnon hyväksyttävyyttä koskevalla määräyksellä.

Piispainkokouksen em. päätöksessä on opintosisältöjen kuvaus nimikkeineen otettu käytännön syistä Helsingin yliopiston teologisen tiedekunnan järjestelmästä. Samalla päätöksessä on todettu (2 §), että hyväksyttävä on myös

sellainen Åbo Akademin tutkinto, joka vastaa mainitut ehdot täyttäviä Helsingin yliopiston tutkintoja. Joensuun yliopiston teologinen tutkinto poikkeaa kuitenkin siinä määrin Helsingin yliopiston ja Åbo Akademin tutkinnoista, ettei yleisluonteinen soveltamisohje ("joka vastaa", "soveltuvin osin" tms.) olisi riittävä.

Teologian maisterin tutkinto Joensuun yliopiston humanistisessa tiedekunnassa painottuu ortodoksiseen teologiaan ja ortodoksisen kirkon elämään. Periaatteellinen pääkysymys on, millä tavoin on suhtauduttava tähän teologisten opintojen ortodoksiseen painotukseen. Lähtökohtana ei voine olla, että kaikki ortodoksisuuteen liittyvät opinnot tulisi korvata vastaavilla "luterilaisilla" opinnoilla. Tämä merkitsisi käytännössä Joensuun yliopistossa suoritetun teologian maisterin tutkinnon mitätöimistä suurimmaksi osaksi. Ortodoksisen teologian syvällinen tunteminen ei suinkaan ole dismeriitti tai haitta luterilaisen kirkon pappisviran kannalta vaan päinvastoin voi syventää papistomme teologista ja ekumeenista asiantuntemusta.

Samalla on selvää, että oman kirkkomme pappisvirkaan tai lehtorinvirkaan tulee kaikissa tapauksissa edellyttää mm. lännen kirkkojen historian ja reformaation teologian tuntemusta. Kirkkomme jumalanpalveluselämän, kirkko-oikeuden ja seurakunnan hallinnon tuntemus ovat välttämättömiä. Piispainkokouksen päätöksessä on tämän mukaisesti määriteltävä, mitä sisällöllisiä lisävaatimuksia tutkinnolle on asetettava. Kaikilta hakijoilta tulee edellyttää oman kirkkomme kirkko-oikeuden ja seurakunnan hallinnon tuntemus.

Valmistusvaliokunta oli laatinut luonnoksen piispainkokouksen päätökseksi.

Asiasta käyttivät puheenvuoron Pihkala ja Salo, jotka selostivat kirkon teologikoulutustoimikunnan näkemyksiä.

Samalla, kun asia palautettiin valmistusvaliokunnalle, piispainkokous päätti, että

sekä Helsingin yliopiston että Åbo Akademin teologisilta tiedekunnilta pyydetään lausunto siitä, miten Joensuun yliopistossa suoritettu teologian maisterin tutkinto vastaa mainituissa tiedekunnissa suoritettuja teologian maisterin tutkintoja.

15 §

Teologinen tutkinto Åbo Akademin teologisen tiedekunnan vapaalla linjalla (den fria linjen)

Turun arkkihiippakunnan tuomiokapituli oli kirjeellään 22.10.1997 pyytänyt piispainkokoukselta päätöstä, millä edellytyksillä Åbo Akademin vapaalla linjalla (den fria linjen) opiskellut teologian maisteri voidaan vihkiä papiksi.

Taustana oli tuomiokapitulin käsiteltäväksi tullut yksittäinen tapaus. Tuomiokapituli ei tässä vaiheessa ollut vastannut hakijan kysymykseen viitaten siihen, että piispainkokous ei ole antanut soveltamisohjetta, millä edellytyksillä ko. vapaan linjan opiskelija voidaan vihkiä papiksi. Tuomiokapitulin kirjeeseen liittyvässä esittely-

muistiossa kysyttiin, tuleeko hakijan suorittaa teologiset lisäopinnot eräiltä papiksi vihittäviltä vaadittavista tutkinnoista ja opinnoista annetun piispainkokouksen päätöksen (TM 71/14.2.1996) mukaisesti ja sovelletaanko tällaisessa tapauksessa KJ 5:3 § 3 mom. mukaista viiden vuoden aikarajaa.

Tuomiokapitulin kirjeeseen liittyi kaksi Åbo Akademin teologisen tiedekunnan kirjettä. Aikaisemmassa kirjeessä (1.9.1997) todettiin, että tiedekunnassa on syysluku-kauden 1997 alusta alkaen ollut kolme linjaa: yleinen linja, aineenopettajalinja ja vapaa linja. Yleinen linja on tarkoitettu papiksi tai muihin teologin tehtäviin aikoville. Aineenopettajalinja pätevöittää kahden aineen opettajaksi. Vapaa linja on tarkoitettu sellaisille, jotka tähtäävät yhteiskunnallisiin ja kulttuurialan tehtäviin, eikä tämän linjan tarkoituksena ole antaa papin eikä opettajan kelpoisuutta.

Jälkimmäisessä kirjeessä (7.10.1997) viitattiin piispainkokouksen päätökseen pappisviran ja lehtorinviran kelpoisuusvaatimukseksi hyväksyttävästä teologisesta tutkinnosta (TM 70/13.2.1996) ja todettiin, että vapaalla linjalla suoritettu teologian maisterin tutkinto voitaisiin muodollisesti katsoa piispainkokouksen päätöksen mukaiseksi. Linjaa perustettaessa tämä ei kuitenkaan ole ollut tarkoituksena eikä tutkinto edellytä pakollisia klassisten kielten opintoja.

Kirkon teologikoulutustoimikunta oli käsitellyt asiaa kokouksessaan 29.1.1998. Toimikunnan käsityksen mukaan kirkon pappisvirkaan ja lehtorinvirkaan kelpoisuuden tuottavana tutkintona on pidettävä piispainko-

kouksen päätöksen (TM 70/13.2.1996) mukaisesti teologisista tutkinnoista annetussa asetuksessa (517/1995) tarkoitettua teologian maisterin tutkintoa. Asetuksen mukaisesti päätös koskee myös Åbo Akademin vapaalla linjalla suoritettua teologian maisterin tutkintoa, jota kuitenkin on täydennettävä siten, että piispainkokouksen päätös toteutuu pappisvirkaa hakevan henkilön osalta.

Valmistusvaliokunta yhtyi kirkon teologikoulutustoimikunnan käsitykseen. Linjajako on tiedekunnan sisäinen asia. On kuitenkin tarkoituksenmukaista, että tietyn linjan tutkinto on rakennettu suoraan pappisvirkaan kelpoistavaksi. Pappisvihkimystä hakevan teologisen tutkinnon hyväksymiselle KJ 5:2 § 1 mom. 2 kohdan mukaiseksi tutkinnoksi ei ole periaatteellisena esteenä tutkinnon suorittaminen jonkin toisen linjan puitteissa. Ratkaisevaa on, täyttääkö kyseinen tutkinto piispainkokouksen päätöksen (TM 70/13.2.1996) mukaiset sisällölliset ehdot. Mikäli näin ei ole, hakijan tulee täydentää opintojaan. Tämän takia ei tarvita erillistä piispainkokouksen periaatepäätöstä, millä edellytyksillä Åbo Akademin vapaalla linjalla suoritettu teologian maisterin tutkinto on KJ 5:2 § 1 mom. 2 kohdan (ja KJ 6:35 § 1 mom.) mukainen tutkinto.

Pappisvihkimystä hakevan opintojen tutkiminen ja ratkaisovalta kuuluvat ao. tuomiokapitulille. Piispainkokous voinee valmistusvaliokunnan käsityksen mukaan antaa asiasta yleisluonteisen lausunnon, koska tapaus on uuden tyyppinen.

Asiasta ei syntynyt keskustelua.

Valmistusvaliokunnan ehdotuksen mukaisesti piispainkokous päätti

ilmoittaa kantanaan Turun arkkihiippakunnan tuomiokapitulille, että Åbo Akademin teologisen tiedekunnan vapaalla linjalla suoritettu teologian maisterin tutkinto on kirkkojärjestyksen 5 luvun 2 §:n 1 momentin 2 kohdan tarkoittama teologinen tutkinto, mikäli tutkinnon yhteydessä tai sen lisäksi on suoritettu pappisviran ja lehtorinviran kelpoisuusvaatimukseksi hyväksyttävästä teologisesta tutkinnosta 13.2.1996 annetun piispainkokouksen päätöksen (TM 70) 1 §:ssä tarkoitetut opinnot.

16 §

Piispainkokouksen valmistusvaliokunta ajalle 1.6.1998-31.5.2000

Piispainkokouksen työjärjestyksen (15.9.1993) 1 §:n mukaan piispainkokous asettaa keskuudestaan kahdeksi vuodeksi kerrallaan nelijäsenisen valmistusvaliokunnan, johon kuuluu piispa puheenjohtajana ja kolme asesoria jäsenenä. Piispainkokouksen sihteeri toimii valmistusvaliokunnan sihteerinä.

Piispainkokouksen nykyinen valmistusvaliokunta asetettiin piispainkokouksen istunnossa 13.-14.2.1996 (19 §) ajalle 1.6.1996-31.5.1998. Perinteenä on ollut, että puheenjohtajuus kiertää piispoilla virkaikäjärjestyksessä ja että kukin tuomiokapituli on edustettuna mahdollisimman tasaisesti n. kahden toimikauden eli neljän vuoden

aikana.

Viimeisten 10 vuoden aikana valmistusvaliokunnat ovat koostuneet seuraavasti:

<i>Kausi</i>	<i>Puheenjohtajat</i>	<i>Jäsenet tuomiokapituleista</i>
1988-90	E. Vikström	Turku, Oulu, Lapua
1990-92	Sihvonen	Tampere, Mikkeli, Helsinki
1992-94	Huovinen	Turku, Porvoo, Kuopio
1994-96	Huotari	Tampere, Oulu, Lapua
1996-98	Laulaja	Mikkeli, Porvoo, Helsinki

Piispojen virkaikäjärjestyksessä olisi vuorossa ollut Kuopion piispa Wille Riekkinen, mutta eräiden muiden tehtävien takia piispat olivat sopineet, että valmistusvaliokunnan puheenjohtajuuden ottaa hoitaakseen Tampereen piispa Juha Pihkala.

Asiasta ei syntynyt keskustelua.

Valmistusvaliokunnan ehdotuksen mukaisesti piispainkokous päätti

valita piispainkokouksen valmistusvaliokuntaan ajalle 1.6.1998-31.5.2000 puheenjohtajaksi piispa Juha Pihkalan sekä jäseniksi asessorit Turun, Oulun ja Kuopion tuomiokapituleista.

17 §

Kirkkoherran viran vaaliehtotukset sekä lausunnot kappalaisen ja kanttorin viran hakijoista

Lapuan hiippakunnan tuomiokapituli oli 17.12.1997

päivätyllä kirjeellään ehdottanut, että piispainkokouksen toimeksiannosta laadittaisiin selvitys tuomiokapitulien ehdollepanokäytännöstä.

KJ 6:22,2 mukaan kirkkoherran viran ehdollepanossa on pätevistä hakijoista vaalisijoille asetettava kolme siinä järjestyksessä kuin heidät katsotaan taitaviksi ja kykeneviksi virkaan ottaen huomioon viran erityiset tarpeet. Ylimääräiseksi ehdokkaaksi kelpoinen on KJ 6:23,2 mukaan hakija, joka ennen hakuajan päättymistä on vähintään viisi vuotta hoitanut papinvirkaa. Kirkkoherran virkaa hakevista kelpoiseksi virkaan on kuitenkin todettava pappi, joka on suorittanut pastoraalitutkinnon. Kirkkoherran virkaan kelpoiseksi hakijaksi todettu pappi ei välttämättä ole kelpoinen ylimääräiseksi ehdokkaaksi.

Kappalaisen ja kanttorin viran hakijoista annettavassa lausunnossa hakijoita arvioidaan KJ 6:32a mukaan heidän osoittamansa kyvyn ja taidon perusteella sekä ottaen huomioon seurakunnan tarpeet.

Piispainkokouksen *valmistusvaliokunta* ehdotti, että vaaliehtotuskäytännön selvittämiseksi kukin tuomiokapituli lähettäisi selvityksen havaituista ongelmista ja omasta vaaliehtotuskäytännöstään. Mihin ehdollepanon perusteluissa ja hakijoista annettavassa lausunnossa on nojattu? Onko ehdollepanoa varten laskettu papinvirassa palveltu aika ja onko virkavuosilla edelleen ratkaiseva merkitys taidon ja kyvyn arvioinnissa? Millaisia ongelmia on esiintynyt arvioitaessa hakijaa, joka on ilmeisen kykenemätön hakemaansa virkaan? Päätösten perustelut ovat tärkeitä, koska vaaliehtotusten ja lausuntojen on perustuttava harkintaan. Vaaliehtotuskäytännön ja

perustelutapojen selvittämiseksi valmistusvaliokunta suunnitteli pyytää tuomiokapituleja lähettämään kuvaus ehdollepano- ja lausuntokäytännöstä ja niissä havaituista ongelmista piispainkokouksen valmistusvaliokunnalle toukokuun 1998 loppuun mennessä.

Valmistusvaliokunta ehdotti, että piispainkokous keskustelisi laadittavasta selvityksestä.

Lyhyen keskustelun perusteella piispainkokous päätti

kehottaa valmistusvaliokuntaa jatkamaan aloittamaansa valmistelua.

18 §

Yhteisvastuukeräyksen esimies vuodeksi 1999

Suomen Kirkon Seurakuntatoiminnan Keskusliiton hallitus oli kirjeellään 3.2.1998 esittänyt, että piispainkokous nimeäisi Yhteisvastuukeräyksen esimieheksi piispa Jorma Laulajan vuodeksi 1999.

Valmistusvaliokunta yhtyi esitykseen.

Asiasta ei syntynyt keskustelua.

Valmistusvaliokunnan ehdotuksen mukaisesti piispainkokous päätti

nimetä piispa Jorma Laulajan Yhteisvastuukeräyksen esimieheksi vuodeksi 1999.

19 §

Pastoraalikoulutustyöryhmän jatkoaika

Piispainkokouksen istunnossa 17.-18.9.1996 (8 ja 20 §) asetettiin työryhmä (puh.joht. piispa Olavi Rimpiläinen) valmistelemaan kirkon pastoraalikoulutuksen eri osa-alueiden kokonaisuudistusta. Työryhmän tuli tehdä ehdotuksensa piispainkokoukselle vuoden 1998 helmikuun istuntoon.

Piispainkokous teki istunnossaan 16.-17.9.1997 (9 §) kirkolliskokoukselle esityksen (nro 2/1997) kirkkoherralta vaadittavasta soveltuvuustutkinnasta ja johtamistaidon koulutuksesta. Piispainkokouksen pääajatuksia ovat soveltuvuustutkinnan vaatiminen kirkkoherran virkaa hakevalta sekä seurakuntatyön johtamiskoulutuksen siirtäminen annettavaksi virkaan nimittämisen jälkeen. Esitys merkitsisi toteutuessaan muutoksia kirkkojärjestyksen 6 luvun 18 §:n 1 momenttiin ja 20 §:ään.

Kirkolliskokouksen syysistuntokaudella 1997 piispainkokouksen esitys lähetettiin hallintovaliokuntaan. Asian käsittelyn lopputulos on tiedossa aikaisintaan toukokuun 1998 istuntokauden jälkeen.

Kirkkoherrakoulutuksen tarkempaa sisältöä valmistelee piispainkokouksen tätä tarkoitusta varten asettama erityinen työryhmä (puh.joht. asessori Pekka Panula). Tätä suunnittelutyötä tehdään varautuen myös siihen mahdollisuuteen, että kirkolliskokous päättää säilyttää kirkkojärjestyksen em. säännökset entisellään.

Piispainkokouksen asettaman pastoraalikoulutustyöryhmän tehtävänä puolestaan on hahmottaa kirkon toimesta papeille annettavan koulutuksen kokonaisuutta. Työryhmä joutuu siis selvittämään mm. pastoraalitutkinnon ja kirkkoherrakoulutuksen suhdetta. Työssä ei voida tältä osin edetä ennen kirkolliskokouksen ratkaisua kirkkoherratutkinnon asemasta.

Pastoraalikoulutustyöryhmä oli kokouksessaan 5.12.1997 päättänyt pyytää piispainkokoukselta jatkoaikaa. *Valmistusvaliokunta* yhtyi esitykseen.

Asiasta ei syntynyt keskustelua.

Valmistusvaliokunnan ehdotuksen mukaisesti piispainkokous päätti

jatkaa asettamansa pastoraalikoulutustyöryhmän määräaika ja pyytää työryhmää tekemään esityksensä helmikuun 1999 piispainkokoukselle.

20 §

Lisätehtäviä pappien äänioikeutta ja hiippakuntaan kuulumista selvittävälle työryhmälle

Piispainkokouksen istunnossa 16.-17.9.1997 (12 §) asetettiin työryhmä (puh.joht. asessori Reijo Kataja) selvittämään papin ja lehtorin hiippakuntaan kuulumista ja kirkollista äänioikeutta koskevan kirkkolainsäädännön kokonaisuutta sekä tekemään ehdotuksensa mainittujen säännösten tarkistamiseksi.

Kirkolliskokous oli kirjeellään nro 46/1.12.1997 lähettänyt piispainkokoukselle edustaja-aloitteen nro 5/1997 pappien määräämisestä eräiden yhteisöjen palvelukseen sekä tähän aloitteeseen liittyvän yleisvaliokunnan mietinnön nro 13/1997. Arto Laitisen edustaja-aloitteessa esitettiin KJ 5:5 § ja 6:57 § muutettavaksi siten, että kristillisen yhdistyksen, säätiön tai laitoksen lisäksi vastaaviin yhtiöihin, yrityksiin ja osuuskuntiin henkilö voitaisiin vihkiä papiksi ja oikeuttaa toimimaan pappina ja lehtorina.

Samoin piispainkokoukselle oli kirkolliskokouksen kirjeellä nro 47/1.12.1997 lähetetty hiippakuntakokousesityksen nro 2/1997 I osa, joka koski pappien äänioikeutta eräissä kirkollisissa vaaleissa, sekä tähän aloitteeseen liittyvä yleisvaliokunnan mietintö nro 14/1997. Tampereen hiippakuntakokousesityksen I osassa esitettiin pappien kirkolliseen äänioikeuteen vaikuttavan eroamisiän käsitteen tarkempaa määrittelyä.

Valmistusvaliokunnan käsityksen mukaan molemmat kirkolliskokouksen toimeksiannot liittyvät kokonaisuuteen, jonka selvittämiseksi piispainkokous asetti alussa mainitun työryhmän. Vaikka työryhmää asetettaessa sen toimeksiannosta jätettiin pois pappisvihkimystä ja virkamääräystä koskevan säännösten selvittely, työryhmä on jo joutunut pohtimaan näitä kysymyksiä. Kirkollisella äänioikeudella on välttämättä yhteys siihen, kuka voi saada pappisvihkimyksen ja mihin tehtäviin pappi voi saada virkamääräyksen. Samoin työryhmä on jo pohtinut äänioikeuden päättymisiän määrittelyn ongelmia, mikäli äänioikeuden päätyminen tietyssä iässä halutaan säilyttää.

Asiasta ei syntynyt keskustelua.

Valmistusvaliokunnan ehdotuksen mukaisesti piispainkokous päätti

lähettää kirkolliskokouksen kirjeet nro 46 ja 47/1.12.1997 asettamalleen pappien äänioikeutta ja hiippakuntaan kuulumista selvittävälle työryhmälle ja kehottaa työryhmää liittämään esitykseensä näitä kirkolliskokouksen kirjeitä koskevat ehdotuksensa.

21 §

Diakonaattikomitean mietintö

(Jatkokäsittely 5 §:ään)

Valmistusvaliokunta oli edellisenä istuntopäivänä käydyn keskustelun perusteella tehnyt uuden päätösehdotuksen.

Asiasta ei tässä vaiheessa syntynyt keskustelua.

Valmistusvaliokunnan ehdotuksen mukaisesti piispainkokous päätti

- 1. asettaa keskuudestaan työryhmän, jonka tehtävänä on jatkaa diakonaattikomitean mietinnöstä (Sarja A 1997:9) kirkolliskokoukselle annettavan piispainkokouksen lausunnon valmistelua siten, että lausunto voidaan käsitellä 25.-27.8.1998 pidettävässä piispainkokouksen istunnossa;*

2. *kehottaa työryhmää*
 - *ottamaan huomioon aikaisemman vastaavan työryhmän (puh.joht. kenttäpiispa Hannu Niskanen) laatiman lausuntoehdotuksen sekä asiasta piispainkokouksen istunnossa 10.-11.2.1998 esitetyt näkökohdat,*
 - *muotoilemaan lausuntoehdotuksen yhteydessä ehdotuksen jatkoselvittelyä vaativista periaatteellisista ja käytännöllisistä asioista,*
 - *muodostamaan kanta diakonaattikomitean esittämiin toimenpide-ehdotuksiin; ja*
3. *nimetä työryhmän puheenjohtajaksi kenttäpiispa Hannu Niskasen sekä jäseniksi asessori Erkki Rannan, asessori Samuel Salmen ja asessori Heikki Sariolan. Työryhmä voi ottaa itselleen sihteerin.*

22 §

Piispainkokouksen istunnon päättäminen

Asioiden tultua käsitellyiksi *arkkipiispa John Vikström* kiitti piispainkokouksen jäseniä kahden päivän työskentelystä, joka on osoittanut, miten tärkeä tehtävä piispainkokouksella on ja miten keskeisten asioiden merkeissä sillä on etuoikeus olla koolla. Hän kiitti valmistusvaliokunnan puheenjohtajaa, jäseniä, sihteerää, piispainkokouksen kansliaa ja tiedottajia. Lohjan seurakuntaa hän kiitti hienojen puitteiden järjestämisestä piispainkokouksen työskentelylle.

Valmistusvaliokunnan puheenjohtaja *piispa Jorma Laulaja* lausui piispainkokouksen jäsenten puolesta kiitokset puheenjohtajalle hyvästä, selkeästä ja rakentavasta työskentelystä.

Toimitettiin puolipäivärुकous (ad sextam). Puheenjohtaja julisti istunnon päättyneeksi klo 12.00.

Vakuudeksi

Hannu Juntunen

Pöytäkirja tarkistettu ja hyväksytty

Matti Perälä

*Kaj
Rosendahl*